

De causa Coloniensi brevis et perspicua commentatio

<https://hdl.handle.net/1874/9936>

2

DE CAUSA COLO-
nienſi.

BREVIS ET
PERSPICVA
COMMENTATIO
RECENS EDITA.

Eidem adiectus eſt

APOLOGETICVS LI-
BER CAROLI V. IMP.
CONTRA PONTIFI-
cem Romanum Clemen-
tem VII.

Anno 1527. Antuerpiæ primùm edi-
tus, nunc recuſus.

Anno Domini 1588.

PRAEFATIO AD PRIN- CIPES GERMANIAE.

Xhibemus vobis, Germaniæ Principes, de nego-
tio Colonienſi liberam quandam Commenta-
tionem : atque non tam ipſius Gebhardi Archi-
epiſcopi, &c. cauſæ æquitatē : quàm totius Ger-
maniæ patriæ noſtrę dulciſſimæ otium, ſalutem
& libertatē defendendam vindicandamq; pro-
ponimus. Quid enim fraudis machinetur, pacis ille & tran-
quillitatis publicæ hoſtis Pontifex Romanus, & quanta clades
Germanicæ libertati immineat : ſatis ſuperq; ex ijs, quæ dicen-
tur, bonus quiuis cognoſcet. Neq; enim Religionis vel Eccle-
ſiæ cura ab eo ſuſcipitur: non iuramenti, nō voti ſanctitas eum
ad præiudiciales iſtas Magnatum excommunicationes impel-
lit: Imperium eſt, Imperiū eſt, quod quæritur: & effrenis illa in
eius Proceres Electores, Imperatorem ipſum, Germaniam de-
nique totam pro libitu dominandi, ſtatuendi, ſæuiendiq; cupi-
do. Itanè verò Romanus ſacerdos jura Germanica pro animi
libidine immutaret, diminueret, tolleret? Itane B. Petri & Pau-
li Apoſtolorum exemplum ſecutus, potentiffimos Principes,
Electores, Reges, Imperatores ſuę poteſtati & juridiſtioni tan-
quam cenſitos & vaſallos ſubijceret? ſubjectos pedibus cōcul-
caret? Itane Magiſtratus quos vellet novos crearet: veteres
quos vellet deiiceret? O humilitatem! Hoccine ſerui ſeruo-
rum eſt? Vosne Germani Principes Electores & Imperij Status
ad hæc conniuere, hæc ferre poteritis? Vosne jus veſtrum ab
Italo monacho, à ſeruo viliffimo ita manifeſtò vobis eripi cō-
cedetis? Vosne Germanum Germanię Principem Electorem,
&c. Ordinis, Collegij, & corporis veſtri membrum, propter ſo-
lam Rom. Epifcopi excommunicationem de ſtatu ſuo turbari
patiemini? Nōne Pontificem idem quoque in ſimilibus per-
ſonis, ſiue illuſtriſſimis, ſiue illuſtribus, ſine vlla cauſa & cauſæ
cognitione, foediſſima ſua nulloq; jure nitēte excommunica-
tionē

A D P R I N C I P E S G E R M A N I A E .

sione, tentare & perficere conari cernitis? Nónne idem & vobis posterisq; vestris futurum arbitramini? An vos latet nuper admodum Serenissimū Nauarræ Regem & Illustrissimū Principem Condæum, Henricos duos, ea sola de causa, quod à Pontificia religione alieni sunt, à Sixto V. (quod antecessor eius Gregogius XIII. morte præuētus perficere nō potuit) stricto vindictæ suæ gladio, Hæreticos, Regno & Ducatibus, dominijs, Ciuitatibus, & locis quibuscunque tam feudilibus quàm alodialibus, vt & dignitatibus, honoribus, muneribus, ac iuribus omnibus ipso iure priuatos, inhabiles etiam ad succedendum in quibuscunq; Regnis, Ducatibus, &c. declaratos & pronunciatos, eorundem vasallos & subditos ab omni juramēto & fidelitate debita absolutos, & ad executionem huius Papalis sententiæ Henricum Francorum regem ac Guysios Principes, eorumq; confœderatos excitatos esse. Quæ vna executio ante triennium cœpta iam supra octoginta millia hominum (quibus Turcam oppugnari consultius fuisset) absumpsit, nec solum in Gallia multarum calamitatum causa fuit, sed etiam in Imperij limites sæuijt, Comitatum Mompelgardensem cædibus, incendijs & direptionibus planè deuastauit.

At dicent fortè nonnulli, A separatis non rectè inferri, neque ex eo, quod in Gallia hæc fiant, paria in Germania esse extimescenda: nos enim Passauiensi placito, & Religionis pace satis aduersus eiusmodi machinationes munitos & tutos esse. Hi, si qui sunt, velim memoria repetant, quod Romani Pontifices nō solum aliorū placita, leges & sanctiones, sed etiam quæ ipsimet iureiurando firmarunt, semper hætenus violauerint, quotiescunq; occasionē fulminibus suis nocendi nactos se esse putauerunt. Habuerunt & Galli Religionis pacem seu pacificationis articulos, Regis & procerum ac Parlamentorum iuramentis aliquoties firmatos. Mense Ianuario Anno 1561. post Poissiacum colloquiū Pontificiorum & Euangelicorū, edicto Regio Euangelicis libera Religionis suæ professio, liberumq; eiusdem in docendo, & administrandis Sacramentis exercitiū

P R A E F A T I O A D

permissum est. Hoc edictū statim à Pontifice eiusq; ministris Guisij violatum. Interfecto dein ad Aureliam Francisco Guisio, furores Pontificij repressi, & pacificationis articuli vtriusq; partis consensu & iuramentis firmati, ac mense Martio Anni 1562. publicati sunt. Sed & hæc pacis vincula Pontifex per instrumenta sua, ducem Albanum, Mediceam Circen, & Carolū Guisium Lotharingę Cardinalem eiusq; fratrē & ex fratre nepotes perripuit. Verum cū iterum bello delere semina Evangelij non possent Pontificij, ac suppetijs Illustris, ac nunquam satis laudati Principis Electoris Palatini Friderici II. pijssimæ memoriæ, quas cum filio fortissimo ac cordatissimo Principe Ioh. Casimiro in Gallias miserat, contra vim Pontificiorū satis ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ Gallicanæ munitæ essent, denuo in Martio Anno 1568. repetita fuit religionis Pax. Sed & illa diuturna nō fuit: verum opera Illustris, & fortissimi Principis Palatini Vuolffgangi ac generosi & magnanimi Vuolrhati Comitis Mansfeldij eadem pax Anno 1570. mense Augusto Ecclesijs Gallicanis restituta, passim publicata, & sacramētis confirmata est. Perhorresco quoties ad violationem huius pacis & iurisiurandi venio. Quæ enim in Parisianis, vt in detestandis Belidarum, nuptijs parricidia & latrocinia perfidè Lutetiæ Parisiorum & passim in regno Gallię Anno 1572. mense Augusto, & pōst, contra Euangelicos perfecta, ea tanquā toto mundo peruulgata referre superuacuum est. Ac nulli nisi ipsi impij periuri & perfidi immanem & horrendam illam crudelitatem probant. Pontifex tamē Rom. qui sanguinis Christiani semper insatiabilis fuit, nullamq; fidem, nullum iurandū hæreticis seruandum esse docet, hoc tanquam legitimè & egregè factum collaudauit, & adhuc collaudat. Mitto renouatas deinde pacificationes, repetita sacramenta, cū ea adhuc in omnium recenti memoria sint. Et tamen ad vnus Pontificis Romani excommunicationem hæ pacificationes violantur, & iam denuo Gallia tota Rom. Pontificis bruto fulmine excitata bello ardet.

Sed non desunt qui sibi adblandiuntur, & aliena hæc esse præten-

PRINCIPES GERMANIAE.

pretendunt, atq; vtut Pontifex ita pro lubito suo Gallos impelat: Germanos tamen non ita leuiter ad violanda placita & sanctiones Imperij permoueri; neque tale quid nobis timendum esse. Illi velim ad animū reuocent, quæ calamitates iam in Coloniēsi Archiepiscopatu eiq; vicinis Ducatibus & Comitatib; Iuliacenſi Cliuenſi Montenſi Marchiæ, &c. ad vnius Pontificij nunciij Episcopi Vercellenſis ſentētiam tanquam belli tubam, ab executoribus eius Censuræ inuectæ & illatæ ſint. Et quamuis ibidem nullus adhuc cedium, rapinarum & deuastationum finis ſit, videmus tamen Pontificem idem pari censura iam in Episcopatu Argentinensi tentare, excommunicatis tribus eius collegij ornamenti, Georgio Vuitgenſtenio, Hermanno Adolpho Solmenſi, Comitibus, & Iohanne Barone Vuinenburgico, idq; (vt ſentētia nūcij Romani habet) ex causa heresis: ad hanc rem annuente & strenuè operam suam nauante Episcopo Argentinensi & eius duobus fratribus Eberharto & Arnolſdo ac Tengensi, Comitibus: Quamuis hos omnes nō lateat, Euangelicos Principes & Comites ante & post Passauienſem transactionem, ante & post pacem religionis in hodiernū vsq; diē in summo Argentinēsi collegio & Capitulo sine discrimine religionis receptos & pro fratrib; habitos. Quamuis etiā ipſemet Comes in Tengen nunc ordinis sui persecutor, multis annis publicam Euangelicę religionis professionem fecerit: Et quāuis in Argentinensi Summo templo pōtificia Religio planè iam dudū exploſa ſit; Ac quāuis ante paucos annos Episcopi frater Comes Eberhartus à Pontifice excommunicatus fuerit, & tum ex suo exemplo & cōmuni Capituli Argent. decreto cognouerit, Pontificis fulmina ibidem pro brutis & nullis haberi. His tamen omnibus non attentis Episcopus Argent. executionem Pontificię Censurę vrget, & Alsatię Prouincię Statibus auxilia ad hanc executionem ferre recusantibus, interminatus est, se externū militem inducturum. Perpendant etiam qui adeo securi ſunt, quā non difficile ſit Antichriſto Romano vel in medio Imperio nostro turbulentum aliquem exci-

P R A E F A T I O A D

tandi, cui nec in ipso Imperio fautores deerunt, & cui Pontif. Rom. cum Hispano, Gallo, alijsq; suis ministris non defuturi sunt, si nos occupatis adhuc illis in Gallia & Belgio, Euangelicos, qui nobiscum vnus corporis, cuius Christus caput est, mēbra sunt, desertos opprimi patiamur.

Verum qui se Catholicos vocant, eorum nonnulli ita fortassis prætendent: Catholicici Principes sumus, non nobis tale quid timendum: sed hæc ips tantum imminet, qui à Romana Ecclesia defecerunt. Quæso vos, primùmne hoc tentat Pontifex? Et an illi satis est, Religioni Pontificiæ addictos esse Imperatorē & Principes? Cur ergo Imperator Otho IV. ab Innocētio excommunicationi innodatus est? Cur Henricus IV. à Georgio VII. proscriptus? Cur Henricus V. à Paschali II. Fridericus I. Sueuus ab Hadriano IV. & Alexandro III. Philippus Friderici I. filius ab Innocentio III. Fridericus II. non tantum semel aut iterum, sed tertium excommunicatus est? Cur Cunradus IV. ab Innocentio. IV. fulmine Papali percussus? Quid Clemens VII. nostra & patrum nostrorum memoria aduersus Carolum V. Impetorem fortissimum tentauerit manifestè ex libello, qui Coloniensi Commentationi subiectus est, elucescit. Hi tamen omnes Imperatores, vt ipsimet Pontifices fatentur & laudant, Pontificiæ Religioni addicti fuerunt. Mitto iam alios Germaniæ Principes, quos multoties, cum libertatem Imperij tuerentur, sententia Papali pro libidine sua Romanus Pontifex proscriptis. Mitto Gallorum reges multoties Papalis vindictæ gladio vexatos: Italiæ Principes & Respubl. pari fulmine tactas: Anglicanum ac Nauarræum, aliaque Europæ regna, Ducatus ac Prouincias eiusmodi Romanis excōmunicationibus afflictas. Nam quid amabo Pontifices sub prætextu fucatæ sanctimonix & ficto Religionis zelo tentare vnquam non fuerint ausi? Cui obsecro Monachi illi friuola sua excommunicatione, etiam utique Catholico, nisi omnem obedientiam & demissam subiectionem Romanæ sedi polliceretur ac præstaret, pepercerunt?

Nonne

PRINCIPES GERMANIAE.

Nonne quosuis brutis suis fulminibus terrere & trucidare sub falsæ causæ allegatione tentarunt? Ast restiterunt, inquis, hi; neque sententia executionem habuit. Imò verò multoties hæ Pontificiæ censuræ, conniuentibus aut adiuuantibus illis, qui omnibus viribus eandem maturè oppugnare debuissent, latè grassatæ, Excōmunicationi innodatos Ducatibus, Comitibus, vrbibus exuerunt & spoliauerunt, & in extrema pericula coniecerunt, ac nisi ab initio repressæ, plærunque maximas clades Germaniæ, alijsque nationibus intulerunt. Neque vnquam Pontifici defuerunt, quos in proscriptos, eorūque prouincias dilacerandas & opprimendas incitaret. Et si plerunque maiores nostri maturè eiusmodi Papæ conatibus restiterunt, hoc posteritas benè, præclare, & fortiter gestunt non solum laudare, sed etiam in pari casu maiorum laudabile exemplum sequi debet, vt & subsequutura posteritas potius, quod in nobis collaudet, habeat, quàm quod à nobis neglectum sit, conqueri possit. Simili ergo ratione & hac nostra tempestate negligentur Romani episcopi fulmina, ac si is, eiusque ministri & Executores ab instituto desistere nolint, similiter etiam ferro, si res ita postulet, maturè iniuria propulsetur, nec tam facilè ad mouenda & continuanda ciuilia bella, constanda foedera sacra in nostram perniciem ab Italo Pontifice nos incitari patiamur: ne qui alienis hætenus viribus ob virtutem & concordiam maiorum nostrorū pro libertate patriæ nostræ fortiter & constanter pugnantium labefactati non sumus, nostris ipsi viribus ruamus, & exteris nationibus de nobis triumphandi occasionē demus. Sepè maiorū nostrorū memoria emisso fulmine quodā Pontifex semina belli in Germania seuit. Verum Dei beneficio maiores nostri vel prudētia sua venienti malo occurrerunt, vel ingrauescentia bella fortitudine sua restinexerunt. Et an non hoc nostro tēpore eadem agitur fabula, saltem mutatis personis? Nonne vtrobiq; eadem vertitur ratio? Cur ergo neque idem ius statuitur? Quapropter ô Imperij Proceres, Pontificis eiusq; executorum reprimate furores;

AD PRINCIPES GERMANIAE.

ambitiosis ipsorum & sanguinolentis contra Imperij libertatē
fraudibus & machinationibus occurrere: jura vestra, optima
ratione sancita, fortiter propugnate: Optimoque Electori Ar-
chiepiscopo, &c. aliisque Principibus, Comitibus, atque Baro-
nibus, Imperij vestri membris, hincinde ex tumultuario Pon-
tificis placito & excommunicatione de dignitatibus & hono-
ribus suis periclitantibus maturè succurrite: neq; permittite,
Pontificem pro libitu suo in Collegij & Corporis vestri mem-
bra statuere, grassari, sæuire: ne aliquando vobis ipsis poste-
risq; vestris, imò vniuersæ patriæ malum intolerabile lon-
ga patientia vestra peperisse videamini, &c. Bene

Valete & iam ipsam causæ Colonienſis

Commentationem æquis au-
ribus atq; animis co-
gnoscite.

DE CAUSA COLO-
niensi Commentatio.

IN QVA OSTENDI-
TUR CATHOLICOS IN GER-

MANIA ORDINES MAXIME OBLIGA-
gatos esse, vt potius Gebhardi Archiepiscopi Colo-
niensis quàm Pontificis Romani caus-
sam defendendam susci-
pian.

VARIA EST DE INSTITVTO GEBHAR-
di Archiepiscopi Coloniensis opinio: cum alij caus-
sam probent, alij maximopere in eam invehantur.
In qua disceptatione animaduerti potest, quod
neutra pars sibi penitus constet. Nam alij ex Ca-
tholicis eo animo sunt, vt si quid ab Euangelicis et-
iam rectissimè dicatur, quod vel cum Imperij maiestate vel Germa-
niæ incolumitate coniunctum sit, id propterea repudient, quòd om-
nia periculosa existiment, quæ nõ à Romani pontificis cõsilio, tan-
quam à fonte promanarunt: Alij verò optimè intelligunt, quoties
de sacris dissensiones exoriuntur, libera iudicia esse oportere: vt in-
terim Imperij dignitas minimè negligatur, quam etiam à Pontifici-
bus specie Relligionis nonnunquam labefactatam fuisse, prisca an-
nalianum monumentis cognouerunt. Hi licet sacrorum mutationem
non laudent: tamen si quid cum ea consociatum sit, quod ad Impe-
perij decus pertineat, id libentissimè amplectuntur. Euangelici
non minus inter se dissentiunt. Nam sunt qui vtrumque sibi pro-
positum habēt: tum religionis puritatem, tum Imperij maiestatem:
quorum neutrum posse consistere vident: nisi Romanorum ponti-
ficum Tyrannis exterminetur: alij, modò religionis suæ cultum re-
tineant, in cæteris omnibus se Romano pontifici obtemperatu-
ros esse ostendunt: cui etiam summi principis locum in Christiana
Republica tribui posse existimant: nec animaduertunt, in maxima
istius Sacerdotis prauitate & ambitione & tyrannide, non posse vl-

DE CAUSA COLONIENSI

Iam purioris religionis sanctitatem consistere: Alij factiosi & certis nominibus addicti, nullos contra pontificem defendendos esse putant, qui non vel easdem omnino sententias de singulis rebus amplectantur, vel vnà cū illis eosdem doctrinę Christianę interpretes venerētur: hi latissimas prouincias ab Euangelici cœtus corpore auellunt, & hostibus dilaniandas obijciunt, quo nihil potest fieri crudelius, nihil immanius.

Quod si vnquam opus fuit, vt Germaniæ principes & cæteri ordines rebus suis cōsulerent: maximè in tanta dissensione cauere debent, ne externis hominibus, ad Reip. statum conuellendum viam patefaciant. Equidem nihil magis à boni Ciuis & patriæ amantis officio alienum est, quàm publica commoda propterea repudiare, quòd profecta sint ab ijs, qui de Religione diuersum quiddam persuasum habent: & nihil magis bonum virum decet, & magis salutare est, quàm si ita à cultu sacrorum ab alijs dissentiat, vt tamen Imperij amplitudinem, vnà cū illis, quoties res postulat, alacri animo tueatur. Quod si hoc animo omnes in Germania fuerint, non difficile erit videre, quid in Coloniensi negotio fieri oporteat: qua de re paucis agere libet, vt meum erga communem patriam amorem qualicumq; ratione declarem.

Etenim video plerosq; Euangelicos ita de hac re loqui, vt alterius partis religionem penitus damnent: quod cū ad animos Germanorum potius distrahendos, quàm inter se deuinciendos mihi spectare videatur: non alienum esse puto, remota hac religionis controversia, ita loqui, vt Catholici intelligant, si id, quod liberum cuique esse debet, relinquunt, aliter eos facere non posse, quin vnà cum Euangelicis ac Archiepiscopo Coloniensi Gebhardo pontificis Romani impetus depellant. Nihil afferam, quod quenquam meritò offendant, modò vacuo ab omni perturbatione animo hæc mecū cognoscat. Neque verò dubito, quin homines Germani, ea libentissimè perpendent, quæ ad illorum tum decora, tum cōmoda in primis referuntur.

Quamobrem ita planè statuo, nō solum Euāgelicos iustissimas rationes habere, vt tādē omnibus viribus Archiepiscopum Gebhardum defendant: sed etiam Catholicos ordines in Germania maximè obligatos esse, vt ad eiusdem propugnationem accedant, siue æquitatem rei, siue incommoda, quæ à pontifice, siue emolumenta, quæ à Gebhardi instituto in Germaniam redundare possint, obocu-

COMMENTATIO.

los collocauerint. Nam etiam si relictis Romanis sacris vxorem duxerit: tamen fas non est, vt idcirco pontifex eum de statu deturbet, cum id & Catholicæ Religionis præceptis, & naturæ principijs, & Germanorum legibus aduersetur: deinde Imperatoris maiestatem, Episcoporum & principum dignitatem, & omnium ordinum totius Germaniæ incolumitatem euertat: contrà vero Imperij Germanici decus maximè augeri possit, si pontificis insidijs ab omnibus ordinibus magno & constanti animo resistatur. At non decet, vt qui Catholici sunt à pontificis Romani sententia discrepent. Fateor hoc illud esse, quod maximè Episcopos & cæteros ordines Catholicos in Germania cõturbet, vt etiam illa probent, quæ rebus minimè conducant. Tanta vis est prauæ opinionis, si illa animos hominum semel occupauerit, vt ad talia amplectenda multos impellat quæ cum extremo istorum exitio coniungantur.

At si quis attentè secum animo reputauerit, quid & pietatis & sanctitatis & æquitatis ratio postulet, videbit sæpè incidere huiusmodi tempora, quibus rectissimè Catholici etiam priscorum sacrorum obseruantissimi, pontificis Romani conatibus obuiam eant.

Nec vnquam maiores aliter iudicarunt, cùm non adeò densa caligine mentes obductæ fuerunt, vt non existerent fortissimi atque prudentissimi viri, qui pro Imperij maiestate, & decore, & Germaniæ salute atque libertate, tanquam pro aris ac focis, aduersus pontificum Romanorum molitiones dimicarent. Quod si hi tantum sacris occupati, externarum rerum curam abiecissent, maximum nefas extitisset, tam sanctum & innocuum genus hominum laceßere. Posteaquam verò sensim Pontifices cœpère amplissimas regiones occupare, regna sibi acquirere: Imperatores, Reges, & principes inter se committere, ex illorum disidijs sua commoda quærere: necessitate quadam adducti sunt etiam sanctissimi viri, modum aliquem istius statuere obseruantia, qua pontifices prosequerentur. Equidem aliud est Imperij, aliud sacrorum administratio: illud Cæsarium est, hoc Episcoporum: Imperij vero administratio ad vniuersam Christianam Rempub. pertinet, quæ vtrinque & religionem & Iusticiam complectitur.

Quamobrem & Religionis sacerdotes, vt sunt Episcopi: & iusticiæ sacerdotes, vt sunt Reges & Principes, Imperatori subiecti sunt tanquam capiti Christianæ Reipub. à quo communis salus deriuatur. Non itaque rectè & Imperator & pontifex tanquam duo mem-

DE CAUSA COLONIENSI

bra inter se comparantur: sed quoniam Imperator vniuersæ Christianæ Reipub. præest, & religionem Episcopi, iusticiam Principes curant: optimè quidem Romanus pontifex tanquam Episcopus cū Episcopo comparatur: sed non rectè Pontifex Imperatori, membrum capiti, adæquatur, multo minus antepositur.

Hos verò gradus Pontifex cōturbauit, & ad Monarchiam adiutum sibi muniuit, & Imperatoris summum illud omnia temperandi ius, ad se transtulit: vt demum vtrunque, tum sacra, tum prophana suo arbitrio moderaretur. Et mediis fidijs vniuersam Christianæ Reipub. consensionem Pontifices sustulerunt, vbi primum eos cepit ambitio, vt etiam cum Imperatoribus de summa dignitate contenderent. Hic fons est omnium perturbationum, omnium calamitatum, omnium bellorum ciuiliū: quæ non tantum nostris temporibus, sed tot seculis Christianam Rempub. miserimè afflixerunt. Tolle hanc intollerabilem Pontificum ambitionem, tolle hanc impiam cupiditatem, nihil vsquam restabit dissidiorum. Hæc enim sponte cessabunt, sponte tanquam flammæ non iactatæ morientur. Quare Catholici, exorta aliqua controuersia, diligenter attendant, num de Religione, an verò de sua Monarchia pōtifex laboret: quod si animaduertent, specie Religionis id agi, vt potentiam non rectè acquisitam retineat, vel etiam augeat, nō temerè huic assentientur: sed illius insatiabili cupiditati atque libidini Christianæ Reipublicæ totiusq; Germaniæ incolumitatē tranquillitatemq; anteponent.

Videmus Italos pontificijs sacris publicè deditissimos esse: verum si pontifex alicuius Reipublicæ iura imminuere conaretur, non id ferendum esse existimarent. Nam Veneti, licet causā Religionis pontifici nullum bellum moueant: tamen si vel patriarchatus Aquileiensis, vel alterius cuiusdam Ecclesiasticæ mādandæ ius ad se transferre ijs inuitis animum induxerit, nō verebuntur illius vim suis viribus propulsare.

Florentini olim in grauissimo bello, quod cū Pontifice Gregorio XI. gerebant, sacerdotes, qui metu fulminis Vaticanani sacra peragere nō audebant, eò adduxerunt, vt munus suum in omnibus templis ritè obirent: eoque hoc assecuti sunt, ne ciuium animis in diuersas partes distractis, ipsius Reipub. vires inter ipsa arma debilitarentur. Animaduertebāt prudentissimi viri, quando Reipub. dignitas ageretur, non debere se aliqua superstitione duci, vt ius suum aduersus pontificem nō defenderent, aut Dei cultum ab eo impediri posse cre-

COMMENTATIO.

se crederent. Nihil ego de Gallię Regibus dicam: qui licet Catholicę Religioni deditissimi essent: tamen nunquā æquo animo passi sunt, vt obduſto Religionis velo, Pontifices illorum iura imminuerent: Nihil de priscis nostris Imperatoribus referam, cū ista notiora sint, quā vt hoc loco commemorari debeant.

Hi nostrę ætatis Cæsares, inuictissimus & fortissimus Carolus V. sanctissimus Ferdinandus, prudētissimus Maximilianus, in diuersis suis actionibus ostēderunt fas nō esse, vt semper Romanorū Pontificum cupiditati morem gererent: cū & Carolus cum Pontificibus bella constanti animo gesserit, & Ferdinandus & Maximilianus summas cum ijs controuersias habuerint. Quid verò de eo, qui modò rebus præest, inuictissimo Imperatore Rudolpho dicam? vidi huius Legatos Romę, illustri fortis. Principem Flacchium, Ordinis Iohannitarum in Germania summum Magistrum, & Hieronymum Tunnerum, ipsius Imperatoris Consiliarum, exquisitę doctrinę, magnę prudentię, præclarę fidei atque integritatis virum: eram cum illis in ijsdem ædibus. Nam ad Cardinalem Madrutium, quem honoris gratia nomino, Principem atq; herum meum omni genere maximarum virtutum excellentissimum diuerterāt, qui eos pro sua consuetudine magnificē excipiebat, & splendidē tractabat, fermē totam ætatem nobiscum degebant: cuius morę hæc caussa erat: Pontifex cupiebat ab Imperatore sibi obedientiam præstari. Ita enim consuetudine receptum esse contendebat. Legati, plus quā in mandatis habebant, facere recusabant: Mandata autem erant huiusmodi, vt Pontifici obsequium vel reuerentiā, Ecclesię verò obedientiam pollicerentur. Missæ sunt ad Imperatorem hac de re literæ: Interim acriter pugnandum fuit Tunnero cum Cardinalibus, qui, vt eum in suam sententiam adducerent, vehementer laborabant, sed is nihil commouebatur. Tandem vsque ab Imperatore obtineri posset, vt ab ea forma verborum discederet, quam optimi & laudatissimi Cæsares Ferdinandus auus & Maximilianus pater secuti erant, fecit, quod iussum fuit, & in publico Cardinalium confesso, Pontifici excelso loco sedenti obsequium, Ecclesię verò obedientiam promittebat: Et in tota ista actione non tantum doctrinam & prudentiam, sed mirificam quoq; animi cōstantiam declarabat. Visa est hæc multis eo tempore in vrbe ridicula contentio, cū hæc ipsa obsequij, & obedientię vocabula non ita multum discreparent. Sed Pontifex optimē intelligebat, quantum sæpè paruis

DE CAUSA COLONIENSI

in rebus momenti esset, qui tantoperè de isto obedientiæ vocabulo nitebatur. In hac causa præstantissimus Imperator Rodolphus statim initio ostendit, se obligatum non esse, ut Pontifici subdito suo, obedientiam præstaret, quam sibi ab eo deberi intelligeret: & præclara fundamenta jecit, ut paulatim imperij decus, in integrum restitueretur. Quid enim magis exoptari debet, nisi ut Pontifices definant Imperatoribus præscribere, quid agere oporteat, & in omnibus rebus expectent, quid amplissimus Germanici Imperij Senatus decernat: id si fecerint, vicissim Imperatores eos obsequio colent, hoc est, ut Episcopos Lateranenses venerabuntur. Ad quam formam ubi omnia reuocata erunt, non amplius tot fluctibus atque procellis Christianum populum iactari videbimus.

Quare si noster inuictissimus Imperator Rodolphus non veritus est huic pontifici Gregorio XIII. refragari, cum ea sibi tribui peteret, quæ minimè tribuenda erant: & cum maiores illius, fortissimus Carolus V. cum Pontificibus bella gesserit, & sanctissimus Ferdinandus, & prudentissimus Maximilianus illorum conatibus sæpè obuiam jērint: cum id fecerint cæteri Austriacæ familiæ laudatissimi Imperatores, in eo quoque constantiam & prudentiam suam declararint: cum Henrici, cum Friderici, cum cæteri maxima bella contra eos moverint: cum idem de regibus Galliæ constet, constet de Italis, & de Italarum sapientissimis, & Catholicæ religioni deditissimis populis Venetis, & Florentinis: num quisquam in Germania Catholicorum Episcoporum, & principum atque cæterorum Catholicorum ordinum hoc tempore in hac causa omnium maxima, qua totius Germaniæ tranquillitas, atque incolumitas continetur, dubitabit Pontificis Romani impijs conatibus se opponere, & contra illius insidias Trucessum defendere? Num verò pontifex de religione sollicitus est, & non id agit, ut rursus in Germania summum Imperium in Cæsarem, in Electores, & Principes & Ciuitates, sibi constituat? Quod si de religione agit, quid opus est armis? cur non amplissimi Senatus Germanici decretum expectat? equidem religionis termini non benè vi & armis proferuntur. Non enim vlla vnquam gens tam effera, & tam immanis fuit, quæ non rerum sacrarum cultum ad summi Numinis benignitatem reuocaret. Hoc enim omnibus innatum, inpressum atque insculptum est, humana ab homine, diuina non nisi à solo Deo proficisci. Quocirca omnes gentes atque nationes semper existimarunt, minimè fieri oportere, ut

COMMENTATIO.

re, vt vi & armis religiones diffeminarentur. In qua sententia & Græcos, & Romanos fuisse accepimus. Neq; tamen magnâ admiratione dignû est, si hi, qui & prudētissimi & humanissimi extiterunt, naturæ leges incredibili studio obseruarūt, cùm etiam Assyrij, & Medij, & Persæ, quos Græci Barbaros appellabant, eandem rationem secuti fuerint: & nos finitimam gentem Turcicam nō modò vt Barbaram, sed etiam vt crudelem & impiam detestemur: non tamē ad eum dementiae gradû peruenit, vt hac in re nature principia conuelleret. Et si enim Turcæ à Persis de religione dissentiant: tamen non nisi de Imperio inter se contendunt.

Quod verò omnes gentes & nationes, & olim intellexerunt, & nunc quoque hac nostra ætate exploratissimum habent, ferro ad religionem animos hominum non informari, solus Pontifex ignoraret? ego me herculè tantam inscitia notam huic non inuram: agam illius causam: Apertè dico, quod cæteri sciunt, eum quoque scire, & eò melius, quantò exploratius esse necesse est, quod rerum tractandarum vsu toties cognouit. Quid ergo sibi vult? nihil, nisi quod cæteri omnes, qui ferro rem repetunt, & regnum petunt, & vadunt solida vi. Nam vt illi, sic quoque Pontifex de suo imperio laborat. Et quamuis Catholicis Imperatoribus, & regibus, & Principibus persuadet, futurum, vt de statu deturbentur, nisi Catholica religionis propugnationem suscipiant: tamen id neq; religionis causa facit, neque vt benè Imperatoribus, & regibus, & Principibus consulat, sed vt eorum armis bonos opprimat, quò facilius postea in ipsos imperium exerceat. Equidem Iudæos neque Vulcanico consecrat, neque vrbe expellit. Quæ huius rei causa est, cùm tantopere in Euangelicos sæuiat? num Iudæi hæretici non sunt? aut si sunt, num Euangelici Iudæis deteriores existunt? sanè ita Pontifex statuit, nec immeritò. Nam Iudæi, etiam si Christum DEVM, & salutis nostræ authorem esse negent: tamen Pontificem suum Principem agnoscunt: sed Euangelici Imperium Pontificis abijciunt, licet in Christo vero DEO & homine, omnis vitæ beatæ spem positam habeant. Non itaque tanti est, Christum contumelia afficere, quanti illud est à Pontificis Romani Imperio desciscere. Neque Archiepiscopus Pontificem offendisset, etiam si Iudæorum sacra amplexus esset, vel, si quid his sacris magis impium est: modò id occultasset, & illius Imperio obtemperasset. Libenter etiam huic, more Constantinopolitano, tot vxores & concu-

binas

DE CAUSA COLONIENSI

binas concessisset, quot potuisset alere, modo in officio mansisset, & Pontificem magistratum suum coluisset, & talem magistratum, qui potestate etiam ipsum Imperatorem antecederet, & tanquam Sol in Germania, Imperatori tanquã Lunæ, omnem splẽdorem impertiretur. Certẽ eo si animo Archiepiscopus fuisset, etiam si Christianam religionẽ penitus in dubium vocasset: tamen inter amantissimos filios primum locum tenuisset. At postquam ausus est ostendere, se in Germania vnum tãtum summum magistratum venerari, Imperatorem, hunc verẽ Solem esse, à quo necesse sit, vt etiam Pontifex deinceps lumẽ accipiat: cum hoc Imperatore, se, & ceteros Electores proximẽ coniungi, & ad horum auctoritatem alios ordines accedere, qui simul omnes in amplissimo senatu communibus suffragijs ea possint decernere, quibus Imperij vires indies magis corroborentur: doli, & insidiæ pontificum arceantur: dissensiones tollantur: Christianæ Reipublicæ pax, otium, tranquillitas, leges, & iudicia & cetera omnia ornamenta restituantur: ibi pontifex se continere amplius non potuit, quin arma expediret, ne Imperij sui ius in Germania penitus amitteret, sed vt id, quod imminutũ esset, recuperaret, & rursus ex animi sententia dominaretur. Non itaque de religione Pontifex sollicitus est, quæ armis minimẽ propagatur, sed de Imperio suo laborat: & Catholici Archiepiscopi, & Episcopi, & ceteri Catholici ordines tam improuidi erunt, & tam incauti, vt Pontificem iuuent, & Archiepiscopum & electorem Germaniæ deserant? cum ille omnibus viribus nitatur, vt Germaniam subiectam habeat: hic verò magno animo id agat, vt Germaniam seruitute liberet, & veterem honorẽ imperio reddat, & viam patefaciat, quemadmodum posthac earum rerum instituat deliberatio, ex quibus non tantũ in ipsam Germaniam, sed etiam in ceteras prouincias totius Christianæ Reipub. salus & incolumitas, & omnis felicitas re-
dundet.

Neq; verò solum cõsentientibus omnium gentium iudicijs, ve-
rum etiam Catholicorum sacrorum institutis repugnat, armis quen-
quam religionis causa lacefferẽ. Etenim Christus vitæ beatæ, &
omnis sapientiæ fons, Apostolis in mandatis dedit, vt mortales do-
cerent, monitis excitarẽt, sanctitate vitæ, & laudabiliũ actionum
constantia ad cupiditatem rerum diuinarum inflammarent. Nulla
autem præcepta extant de serendis bellis, de vi & armis, quibus ho-
mines cogereantur: nulla etiam de Ecclesiasticis præfecturis, digni-
tatibus,

COMMENTATIO.

ratibus, & honoribus: ut ijs, qui Romana sacra coluissent, ornarentur: qui reliquissent, spoliarentur. Imò hoc modo Catholicæ religionis vniuersa doctrina sustollitur. Quid enim de prouidētia DEI, & æterno illius decreto existimabimus, si Pontifex armis in beatorum numerum mortales aggregare poterit: ubi porrò erit gratia, & benignitas, qua mentis nostræ assensio excitatur, si id Pontifex in sua potestate habeat? quod erit nostræ iustitiæ firmamentum, si ea, non diuinæ erga nos voluntatis constantia, sed Pontificis incerto Marte nitatur? quomodo fidem, & spem & charitatem tuebimur, si ea omnia à rebus externis pendeant? quid fiet Sacramentis, quibus pietas nostra corroboratur, si id melius armis efficitur? Denique vim cuiquam religionis causâ facere, nihil aliud est, quàm religionem è medio tollere. Quod cum Pontifex, velut religionis summus Interpres, non ignoret: tamen Archiepiscopum, quod à Romanis sacris discesserit, exturbandum esse censet: & sciens omnium sacrorum fundamenta labefactari mavult, quàm nō Imperium in alios obtinere. Quò adigit mortales immensâ dominandi libido? quis vero Catholicorū non ab hac impia cupiditate abhorreat? quis non factum detestetur? præsertim cum simul eam quoq; legem tollat, quæ sola hæcenus totius Germaniæ tranquillitatem atque incolumitatem conseruauit. Ideo enim saluberrima illa de pace religionis sanctio lata est, ut vis & arma cessarent: ne, si in nosmetipfos mutuo sæuiremus, communi patriæ vastitatem atq; interitum machinaremur. Quæ si non extaret, tamen, quia ipsius ratio naturæ impressa atque infixæ est, meritò ad eam omnium harum controuersiarum iudicia, tanquam ad normam, reuocaremur.

Num verò, posteaquam necessario tempore iam pridem constituta est, eam eripi patiemur, ut omni æquitate sublata, mutuis odijs atque disidijs ad arma concitati, communi exitio Romani Pontificis Monarchiam stabiliamus? Et hoc Catholici probabunt, & auream bullam in ore habebunt, & ita loquentur, atque si eodem loco rursus essent omnia, quo olim fuerunt? an nō perspicuum est, commutato Reipublicæ statu, non ex ijs legibus, quæ extiterunt, sed ex ijs, quæ vigent, de rebus pronuntiarî oportere? habebat Pontifex apud seculum prius sui Imperij quoddam ius: postquam verò hæc aurea Religionis sanctio, quasi diuinitus Cælo lapsa, fluctuantem Rempublicam rursus in tuto collocauit, Pontificis summa potestas ad Imperij Senatū translata est, qui solus potest de Germanorum

DE CAUSA COLONIENSI

controuersijs decernere, ea, quæ Reipub. inprimis salutaria esse indicabuntur. Hic nihil loci Pontifex habet. Num hoc est quod dolet? num idcirco arma induenda sunt, vt lex, Pontificis imperio adeo infesta, euertatur? num omnibus viribus incumbendum erit, vt arctissima præclarissimi muneris societas, quæ Imperatori cum Electoribus, & cæteris ordinibus intercedit, penitus labefactetur? & ideo potissimum labefactetur, vt Pontifex suâ illam præscam in Germania monarchiam recuperet? quid verò huic nobiscum rei est? cur per eum quieti esse non possumus? num sollicitus est de mentibus, & animabus Euangelicorum, ne pereant? ô salutis nostræ amantissimum Pontificem, qui beatitudinē non posse consistere existimet, nisi Electores & Principes suis possessionibus vi eiiciantur. Deponat sanè hanc nimiam curam, nec se tanto perè affligat, non se mace-ret earum mētium, atq; animarū causā, quæ iam pridē sibimetipsis, prospexerunt neq; cupiunt, vt sua gratia tantum laboris exantletur.

Num verò Catholicorū patrociniū suscipit? at non opus est. Habent Imperatorē, & Imperij Senatū, cuius patrociniū facilè defendentur. Deinde Euangelici nulla iniuria Catholicos afficiūt, & Catholici Euāgelicos nō laceſſent, modò Pontifex nulla odia accendat. Legis enim, quā habemus, ea vis est, vt & Catholici Euāgelicos, & Euangelici Catholicos fratrum loco ducāt: Et etiam si certis opinionibus inter se dissideant, ne tamen vlla voluptatū atque animorum dissensione conflictentur. Hæc quidem lex, quod æquum est, omnibus tribuit, nec aliud vult, nisi vt quod vni rectum est, alteri quoque rectum existimetur. Tantam iustitiæ æquitatem si nos Germani nō adhiberemus, rectè faceret Pontifex, si ad eam colendam omnium animos excitaret: cū verò in eā nostra spōte propendamus, quid opus est, vt nos è mediō quasi cursu reuocet, & ad odia & arma accēdat? num Pontifex ferre non potest, vt Catholici Euangelicos tanquam fratres colant? At Mahometes Christianos fratrum loco haberi voluit. Pontifex, Mahomete homine barbaro immanior, prohibebit, ne Christiani Christianos fraterno amore prosequantur? at sunt hæretici. fateor, si id hæreticum esse vult, eos singulari virtute præditos esse, qui singularia quædam doctrinæ capita obseruauerint: quæ licet à Catholicorū sacris discrepare videantur: tamen quandoquidem vnâ cum Catholicis in vnus Christi beneuolentia acquiescunt: meritò quidem Catholici eos, vt Germanos, hoc est, vt fratres amplectuntur: donec aut illi, horum doctrinā melius percipiant
vel

COMMENTATIO.

Vel hi, illorum sententiã rectius intelligant. Ita, vel omnes erimus ali-
quãdo Catholici, & Põtifex Imperij sui maiestatiẽ in Germania recu-
perabit: vel omnes erimus Euãgelici, & Põtifex quoq; pro sua singu-
lari prudẽtia maiori parti asẽtietur, & viuemus cũ bono compagno,
vt optimi socij: & quicquid odij intercessit, ex animo delebimus.

Qua ergo de causa Põtifex in Archiepiscopum impressionem
facit, & tam plenam æquitatis, & pietatis legem conuellit? Num hæc
ad Ecclesiasticos non pertinet? Pontifex equidẽ Catholicos in Ger-
mania eò adduxit, vt hoc ipsum in Comitijs laborent: sed Euangeli-
ci nunquam id comprobarunt. Ita vnus partis sententia cõmunis
decreti loco haberi non potest. Neque vlla probabilis ratio est, vt le-
gem Ecclesiasticis eripiamus. Quod si causa, propter quam lex la-
ta est, ad Ecclesiasticos pertinet: an non etiam lex pertinebit? quare
igitur lex sancita fuit? certẽ vt publica tranquillitas restitueretur.
Cũ enim nõnulli ijs sacris, quæ à maioribus accepissent, multa ac-
cessisse existimassent, quæ tanquã humana à rebus diuinis piẽ seiun-
gerentur: non veriti sunt rem aggredi, præsertim cùm multa, vt id fa-
cerent, cohortarentur. Hinc orta est dissensio.

Nam cùm illi simul quoq; Pontificis Imperium tanquam alien-
num à Christi institutis abiēcissent: ea re Põtifex mirum in modum
conturbatus est. Qui verò in Germania erant, in duas partes disces-
serunt: Alij prisca sacra, vt à maioribus acceperãt, retinenda esse iu-
dicarunt, licet Pontificis intolerabilem potentiam nõ minus quã
cãteri detestaretur: Alij verò & hanc infringebant, & quæ præterea
vitiosa censerent antiquabant. Illi Catholici: hi Euangelici appella-
ti sunt: Non quòd hi quoq; se Catholicos dici non vellent, aut quòd
illi ab Euangelica doctrina abhorreret: sed quia illi Catholicũ iudi-
carunt, quòd maiorũ suorum temporibus extitisset, Catholicũ nõ-
men retinuerunt: Hi, quia ad Euangelicã doctrinã normam sua in-
stituta potissimum se renocere dicerent, ex ea quoque se nomen
acceperunt. Pontifex, qui æquo animo forsan tulisset, etiã si om-
nia sacra abrogassent, modò illud de suo Imperio caput integrum
reliquissent, nactus occasionem, vt ius suum defenderet, eos, qui
Romana sacra retinebant, in Euangelicos concitabat, ad hanc oi-
pinionum dissensionem occulta Principum odia accendebat: Na-
tum est bellum, in quo victoria à Catholicorum partibus stetit.
Sed postea ex huius belli reliquijs, maximum incendium coortu-
tum est, quo sanè conflagrassemus, nisi prudentissimus ex patriæ

DE CAUSA COLONIENSI

amantissimus Imperator Ferdinandus, tanto malo saluberrimum remedium adhibuisset: quod cum in libertate situm esset, ut quis posset impunè vel Catholicis, vel Euangelicis sacris adhærescere, ea libertas lege permessa est, ut Germaniæ otium restitueretur. An itaque hoc ad Ecclesiasticos non pertinet? num hos excludemus, ut iterum Germania perturbetur? At maiores legem promulgarunt, ut bellum è medio tollerent: nos legis beneficio Ecclesiasticos priuabimus, ut bellum moueatur? Si Principes & reliqui ordines Germaniæ Pontificijs castris excefferunt, cum nulla lex extaret, posteaquam extat, Ecclesiastici id facere non poterunt? Num verò necessitas solum legē extorsit, æquitas verò non suasit? minimè. quod enim necessitas postulabat, id quoq; ut fieret, æquitatis ratio in primis flagitabat. Et si enim publica tranquillitas, & incolumitas totius Germaniæ hortabatur Imperatorem, & cæteros ordines, ut legem ferrent: tamen neque Imperator, neque Catholici Electores & Episcopi, & Principes, ad eam constituendam etiam summo periculo proposito compelli potuissent, nisi ut ita fieret, æquum & iustum, & literis sacris consentaneū esse existimassent. Videbant enim religionis sanctitatem, non nisi à diuina benignitate proficisci. Ideo statuebant rectum non esse, si vel vi, vel armis homines ad Religionis cultum amplectendum adigeretur. Perspexerant, nec acerbissimis tormentis, nec crudelissimis flammis, quas Pontifex adhibuisset, quicquam profici, quò minus quisque cum Religionis cultum tueretur, quem verum esse sibi persuasisset. Idcirco, quod tranquillitatis causa facere oportebat, id tantò libentius faciebant, cum id ipsum quoq; omnium animis insita ratio, & literarum sacrarum maiestas, & sapientissimorum Theologorum autoritas, & experientia testis hortaretur.

Quod itaque necessitas iussit, æquitas hortata est, id cur in Ecclesiasticis locum habere nō volumus? Num honestum est, permisso Religionis cultu de honoribus & dignitatibus contendere? num dignitatem Religione potiolem esse ducimus? nihil sanè erit turpius: num honorum illecebris eos ad Catholicæ Religionis sacra amplectenda inuitabimus? ea quoque re nihil fœdus. Non enim vlla pietas est, quæ honorum cupiditate ostenditur, sed pietatis impia simulatio: neq; præclare admodum de sua religione existimat, qui illius assensionem præmij excitari posse arbitratur.

Ea verò Germaniæ ratio est, & is rerum status, ut nulli professionem

COMMENTATIO.

tionem Euangelicæ Religionis damno esse oporteat. An verò damnum non est, dignitatibus & honoribus priuari? imò damnum tantò maius est, quantò grauius esse oportet, quod cum summa ignominia coniungitur. Non enim ciuis est Reipublicæ, cui ad honores via præcluditur: vel si ciuis est, infamem esse necesse est: & Pontifex tot principum, & Comitum, & Baronum, & Equitum, & Ciuium liberos, tum exules, tum infames esse pronuntiabit? & isti ignominiam æquo animo ferent, neque vindicabunt? Sed interim quæ cæteri ciues, tributa pendunt? cùm æquum sit, vt qui eadem onera sustinent, etiam iisdem commodis perfruantur.

Num vero Lex de religione, lex erit, nisi otium Germaniæ conseruet? quomodo autè præstabit, si vnã partem ad dignitates euehat, alteram ignominia afficiat? hac enim ratione inimicitiarum, & dissidiorum & bellorum ciuiliũ semina vndiq; sparguntur, non tolluntur. Nam si tantoperè placet exturbare Coloniensem, quia Euangelicus est: quid si altera pars exturbet Moguntinum, quia Catholicus est: exturbet Treuirensem, exturbet cæteros: num hoc quoque placeret? minimè. Non enim æquum est, vt Catholicus Archiepiscopus expellatur. Neque sanè vlla poterit esse tranquillitas, si non in pari causa, vtriusq; partis eadem sit conditio. Quod si Pontifex tantum Catholicis ad Ecclesiasticas præfecturas aditum esse velit, quid fieret, si nemo amplius in Germania Põtificiam religionem coleret, sed omnes se ad Euangelicos conferrent? quonam Germani commigrarent? Pontifex enim nouas colonias mitteret hominum Catholicorum, qui Ecclesiasticos principatus occuparent, & ij non ferrèt subditos Euangelicos, nec hos dignos iudicaret, quos vlla alia terra sustentaret. Omnes itaq; nauibus in altum Oceanum auctos submergerent, ita Germani paulatim Germaniam amitterent. Quæ cùm ridicula sint, meritò etiam talia videri debèt, ex quibus ista consequuntur.

Siue itaq; necessitatem rei, siue æquitatem intueamur, vtrunque ostendit, Euangelicæ religionis causa Ecclesiasticam præfecturam nemini eripi oportere: quod ipsum quoque altera lex confirmat, quæ de publica pace lata est, & legem de religione perspicuè interpretatur.

Nam cùm nullam causam, quæcunque sit, tanti momenti velit esse, vt ob eam quis arma contra alterum moueat: certè etiam religionis causa id fieri prohibet: & nõ minus Ecclesiasticos, quàm

DE CAUSA COLONIENSI

caeteros ordines complectitur. Non ego de hac re plura dicerem, sed tamen quia nonnulla contra afferri solent, ne quis in ijs aliquid ponderis esse existimet, paucis, quam illa inania sint, exponam: vt eò magis Catholici sibi à Pontificijs insidijs cauendum esse intelligant. Iuramentum inquit, quod Archiépiscopus collegio dedit, Religionis sanctiõni derogat: aut itaque præstet, quæ iurauit, aut Archiépiscopatum deponat. Mihi verò placet conditio. Quæ enim esset societas mortalium, si non promissorum constantia, iuramentorumq; fides seruaretur. Neq; sanè Germanorum est fidem fallere, quorum autem illud quasi propriũ sit, & Vngarorum ad Vernam clades testatur: & Bohemis nõ deest, quod de hac re conquerantur: Quis verò iussit, vt iuramenta tanquã machinæ ad omnium Germanorũ legem euertendam adhiberentur? num absq; alterius partis consensu iuramentorũ formæ confici potuerunt? præterea, fas ne est religionem iuramentis stabilire? si vera est religio: quid opus est iuramentis? si falsa, rursus quid iuramentis opus est? cùm quisque vera perse amplectatur, nemo autem falsis, iuramentorum causa adhærescat.

Porro, religio munus diuinum est: iuramentorum autem ratio inuenta est earum rerum causa, quæ humanis viribus subiectæ sunt. Non itaque consentaneum est, vt ad res diuinas stabilendas adiungantur: vel si eò quoq; transferre placet, non plus exigent, nisi quantum humanæ vires patiuntur.

Iuramentum itaque professionis fidei, quod Pontifex in Germaniam introduxit: aut solúmodo fidem cuiusq; explorat, & rectè iurat, qui id iurat, quod sentit: aut etiam cõstantiam requirit, & non plus obligat, nisi quantum illius, qui iurat in potestate cadit. Equidem iuramenti ea vis non est, vt quis in posterum, quod sentit, non sentiat, & quod credit, non credat. Non enim religio ad iuramentum, sed iuramentum ad religionem reuocatur: cùm nemo credat, quia iurauit: sed ideo quisque iuret, quia credat.

Quare si eueniat, vt se falsis & impijs sacris adhærescere penitus animo statutum habeat: non poterit sanè vir bonus adduci, vt in ijs perseueret, etiamsi mille iuramentis se obligauisset. At Catholica religio vera est? ita sanè videtur. Sed Euangelicus eam falsam esse statuit: rectène, id ego nõ disputo: nisi quòd fieri non possit, vt quæ falsa esse credat, ijs tanquam veris assentiatur. Iuris consulti aiunt, quod quisque ex animi sui sententia iuret, & licet veræ causæ natura forsitan alia sit: tamen id eum iurare, quod credit & existimat.

Quare

COMMENTATIO. 37

Quare si hoc ipsum amplius non credit, iuramenti ratio minime eum astringit, ut quod non credit, tamen credat: quando quidem id tale est, ut fieri non possit. Idcirco iuramentum nihil eiusmodi requirit. Quocirca immerito Archiepiscopus coarguitur. Nam iuravit eo tempore, cum adhuc persuasum haberet ea vera esse, quae ista iuramenti forma comprehendebantur. At postquam ea falsa videri coepissent, non potuit adduci, ut quae falsa iudicasset, ea tanquam vera comprobaret: Ideo minime dissimulavit, sed ingenuè praese tulit: alterum ab omni furo alieni peccatoris indicium est: alterum animum magnum, & generosum indicat: cum id ipsum quod sentit, nullius vel incomodi, vel periculi metu deterritus, aperte profiteatur. Quod verò iuramentum vult, ut in Catholicae religionis studio subditos contineat: nec in eo violati iurifurandi vestigium apparet. Nam clausula adiuncta est, quantum possit. Recordor amplissimum & excellentissimum Cardinalem Comensem, quem honoris gratia nomino, cum certum negocium apud illum tractarem, & huius iuramenti difficultates, quod ad subditos, afferrem: clausulam illam monstrasse, ut ostenderet, non plus requiri, quam rectè fieri possit. Quod itaque Cardinales Romae non faciunt, ut plus exigant, quam iuramenti ratio, & natura velit: id Catholici in Germania quoquam flagitabunt?

Archiepiscopus, cum Romanis sacris fidem haberet in eorum observantia subditos confirmavit, quantum potuit: ubi verò non amplius assentiretur, non potuit quoque subditis ea commendare, à quibus ipse abhorreret: sed oportebat, ut suo exemplo ad Evangelica sacra eos invitaret, quemadmodum antea suo exemplo ad Catholica sacra inflammaverat. Interea tamen hoc praestat Evangelicus Catholicis, quod Catholicus Evangelicis praestabat, ne assentiendi libertatem impediatur. Quare igitur Archiepiscopus ad ullam conditionem praestadam adigitur, qui contra conditionem nihil molitus fuerit & iuramentum integrum servaverit: cum non plus iuravit, quam possit: nec minus quam possit, praestiterit. Et tamen non desunt, qui perjurij mentionem faciunt: cum interim Pontifex non aliam ob causam eum cupiat expellere, nisi quod adduci non possit, ut illud perjurium committat. Nam si Catholicum se esse diceret, etiam alia sacra animo comprobaret, Pontifex maxime acquiesceret. Quid verò hoc aliud esset, quam scientem fallere? in quo vera perjurij ratio inest. Sed cum Archiepiscopus ab eo abhorreat, arma in illum committantur. Ita plane res ipsa indicat.

DE CAUSA COLONIENSI

indicat, ab Archiepiscopo iuramentum non violari, dum quod nōn amplius credit, ab eo discedit: sed tunc demum iuramentum eum violaturum esse, si Pontifici obtemperaret, & emolumēti gratia sciens falleret, & quod sentiret, minimē profiteretur. Quod si itaque periurium est, non facere id, quod Archiepiscopus facit: certē necesse est, ut in eo, quod facit, dictorum factorumque constantia maximē eluceat. Quid verò iniquius cuiquam potest accidere, quàm si idcirco, quòd periurium fugiat, periurij coarguatur.

Eadem ratio est voti, quo castitas promittitur. Non enim plus obligat, nisi quantū cuiusq; vires sinūt. Anniti quidem debetis, qui vouit, ut primum illum gradū castitatis assequatur, vbi verò eò accedere non potest, saltem id operam dabit, vt in secūdo gradu pedem figat. Primus autem gradus castitatis est, omni puellarum, ac fœminarum complexu penitus abstinere, quid dico abstinere? imò nec cogitare hac de re debet, modò summam perfectionem velit assequi: quæ in solos languidos, & vietos Pontifices, & decrepitos capucinos cadit. Alter gradus castitatis est matrimonium: legitima maris & Fœminæ coniunctio, ideo instituta, vt soboles generetur, quæ & DEVM laudet, & hominum commodis inferuiat. Archiepiscopus, licet ad primum gradum non potuerit aspirare, tamen laudandus est, quòd vxore ducta alterum gradum obtinuerit. Neque tantum Evangelici ita sentiunt, Ecclesiasticos posse cōiugia celebrare: sed etiam Catholici, qui à sophistica abhorret, fateantur necesse est, quòd hæc Apostoli Pauli autoritate, & primæ Ecclesiæ testimonio comprobentur: & quidem in Germania principio cōsuetudine recepta fuerunt, & annaliū monumentis proditum est, maximas huius rei gratia contentiones à Catholicis sacerdotibus susceptas fuisse multo antè, quàm vnquam religionis mutatio instituta fuerit. Et ne quid de Græcis dicam, in Hispania diui Iacobi, cæterorumque ordinum religiosi milites, cū initiò votis astricti essent, ne vxores ducerent, postea votis soluti, matrimonia contraxerunt.

Omnis itaq; hæc ratio, non à diuino sed ab humano iure oritur: quod tale est, vt eadem conditione, qua statutum est, etiam abrogetur. Catholici hoc non inficiantur: tantum contendunt æquum esse, ne quis Ecclesiasticorum suo Marte nuptias celebret, antequam Romani Pontificis autoritas accesserit. Sed hoc rectè Catholicus catholico, non autem rectè catholicus Evangelico dixerit. Nam cū is Pontificia sacra penitus reliquerit, non amplius quicquam

COMMENTATIO.

quicquam pensi habet, quid Pōtifex de his rebus vel iubeat, vel prohibeat, sed ad id solum attendit, quid suæ religionis instituta postulent.

Neque verò benè sentiunt, qui Episcoporum nuptijs, Ecclesiastici ordinis statum labefactari dicunt. Non enim Ecclesiastici ordinis dignitas in eo sita est, vt quis vxore careat, sed vt careat libidine, careat ambitione, careat auaritia, colat virtutem, pietatem, mansuetudinem, & humanitatem, & exerceat cætera charitatis officia, quibus Christiani animi potissimum inter se deuinciuntur: quæ licet ab omnibus requirantur, tamen maximè Ecclesiasticos decent, cum non aliam ob causam eorum ordo institutus sit, nisi vt suo exemplo reliquos mortales à vitijs deterreant, & ad virtutem exhortentur. Quod etiam alijs benè constitutis rebus publ. nullum incommodum attulit, ex eo Christiana Respublica nihil detrimenti capiet. Quondam Romani Consules, & Senatores amplissima habebant sacerdotia: erant Pontifices, Augures, Flamines, & in ipsis bellis sacra peragebant, & tamen matrimonijs fruebantur, & prolis educationem suæ Reipub. saluberrimam esse iudicabant. Cur itaque nos tantoperè metuimus, ne huiusmodi coniugijs publicus status euertatur. Num hac ratione fiet, vt Ecclesiastica præfecturæ alienentur, & ad hæredes transeant? ita quidem dicunt: sed hoc quod dicunt, necessariò non sequitur. Facile enim ne id accadat, caueri potest: nec quicquã tam solutum erit, quod non certis legum vinculis demum astringatur. At istis legibus non parebunt. malè me herculè fecerint, si non pareant, & meritò quãdo id accidet, plectuntur. Sed iam antequam horum aliquid factum fuerit, quæ causa est, vt quenquam accusamus?

Equidem Archiepiscopus, etiam si velit, tamen, quod tantoperè metuunt, ad id faciendum nullas facultates habebit: nisi & collegium, & reliqui quorum interest, assentiantur. Quod itaq; ab eo fieri non potest, cur illius accusatur, antequam vllum inditium extet: & cum in singulos dies longè diuersam suæ voluntatis testificationem præbeat? Optat enim, vt totius collegij maxima consensione, huiusmodi leges condantur, quibus omnibus istis vel alienandi vel succedendi vijs occurratur. Sed principes rem suam agent. Sit sanè: non tamen laudabuntur, si quid agent, cuius non possint rationem reddere: nec accusari debent, antequam exploratum sit, quo consilio rem aliquam fecerint: & minimè rectum est, si quid initio com-

DE CAUSA COLONIENSI

missum fuit, cum omnia noua acciderent, nec satis adhuc intelligi posset, quemadmodum res bene constitueretur, ut istarum actionum inuidiam in hanc causam transferamus. At, Salentinus, quem honoris gratia nomino, Archiepiscopatu decessit. Rectè sanè fecit, & optimi viri officio functus est. Cur non itaque idem Trucesius facit? Alia ratio est, & quidem vterque laudabiliter egit: Salentinus, qui vxoris causa Archiepiscopatum prætermisit: & Trucesius, qui vxorem cum Archiepiscopatu coniunxit. Nam Salentinus iuramenti fidem fregisset, si vxore ducta Archiepiscopatum tamen gubernasset. Trucesius, etiam si vxore ducta Archiepiscopatum administraret, iuramenti tamen fidem minimè frangit: quandoquidem alter Romanæ Ecclesiæ institutis fidem adhibet: alter Euangelicæ religionis præceptis obtemperat. Iam qui credit fas non esse, ut Ecclesiasticus ducta vxore Archiepiscopatum administraret, & hoc ipsum quoque iurat: is si aliter facit, iusiurandum violat, quãdoquidem sciens fallit. Qui verò id quidem iurat, sed ad aliam postea notitiam peruenit, ut hoc non solum fas esse credat, verum etiam nefas, si aliter fiat ab eo, qui abstinentiæ donum non habeat: & hoc ipsum quod credit, etiam facit: non solum iusiurandum non violat, sed iurisiurandi fidem maximè tuetur: cum non plus iurarit, nisi quantum possit: & quod possit, minimè alicuius emolumenti causa dissimulandum esse putet. Ut itaque Salentinus Archiepiscopatum deponendo integritatem præstitit: Ita Trucesius Archiepiscopatum retinendo non minorem fidei, atque constantiæ laudem assequitur. Quod verò & pontificis insidias cauet: & pericula sibi proposita contemnit: & vim illatam forti & magno animo propulsat: & communis libertatis causam defendit: & patria decora, & ornamenta strenuè tuetur: id mediisfidius tale est, quod omnibus seculis prædicari debeat. Quod si virtus, etiam in hoste laudanda est: multò magis Catholici in homine Germano, tam singularem, generosi animi magnitudinem celebrabunt. Quid itaque opus est ut mentio fiat ab aduersariis stipulationum, conuentionum, pactionum, transactionum. Num Archiepiscopus iura, & beneficia, & immunitates vel Capituli vel subditorum imminuit? nihil planè huiusmodi quisquam demonstrat. Quare omnis iste verborum strepitus non aliò refertur, nisi ad iuramentum professionis fidei, & ad votum castitatis. Vtrumque autem saluum & integrum esse ostēdimus, & ita saluum, & integrum, ut si Archiepiscopus id faceret, quod Pōtifex requirit, tunc

demum

COMMENTATIO.

demum iuramentum professionis fidei, & votum castitatis maximè infringeret. Quare si neutrum impedit, quò minus Archiepiscopus, vel ad Euangelica sacra se adiungat, vel vxorem ducat: iniquum est, quod Pontifex agit, neque laudari possunt, ea, quæ certi Capitulares instinctu Pontificis aduersus suum Principem moliantur.

Et si enim ius Electionis habeant: tamen ita habent, ne eo aduersus suum magistratum illegitimo modo vtantur. Nam aliud est Archiepiscopum eligere, quando nullus existit, aliud quâdo superstes prouinciam non deposuit. Illud ius electionis certum & expeditum est, & multitudo suffragiorum victoriam assequitur. Hic verò cauendum est magnoperè, ne illud ius temerè vsurpatum, in crimen contumaciæ, atque rebellionis conuertatur. Nam etiam si vniuersum collegium suo Archiepiscopo resisteret: tamen iudice opus foret, qui prius causam disceptaret, antequam ad alium cooptandum cõuenirent: iam verò præcipui ex collegis in officio perseverant, reliqui descuerunt: & hos Archiepiscopus vt contumaces & rebelles accusat: & qui in officio manent, de iisdem conquerûtur: Ideo multò magis decuisset iudicem hûc prius auditum, antequam de alio in consilium iuissent.

Neque verò consentaneum est, vt quibus Archiepiscopi & Electoris constituendi facultas sit, ij quoque remouendi absolutum ius habeant: cùm ad designandum, collegij suffragia sufficiant: ad remouendum, parum valeant, nisi etiam aliorum autoritas accesserit. Nam qui designatus est, cùm initio collega esset, postea fit magistratus: qui non nisi Cæsarem superiorem agnoscit, & certo vinculo cû cæteris Electoribus deuincitur: & cui non tantum Capitulum, sed etiam subditi vniuersæ istius regionis sacramento fidelitatis obstricti sunt: Ita ad eligendum solius Collegij, & quidem maioris partis suffragia satis ponderis habent: ad remouendum non tantum collegij, sed & Imperatoris, & Electorum Imperij, & subditorum, maximè Comitum & Baronum, & equestris ordinis cõsensus requiritur.

At Pontifex supremus Iudex est, qui Trucesium priuandum esse existimauit. Hoc quidem præclarè diceretur, si res eodem statu esset, quo olim fuit. Verùm sancita lege pacificationis, ius Pontificis in Germania eò vsque sublatum est, donec rursus vnus religionis studio consociemur. Nam si Pontificiæ religionis consensio exorietur, Põtifex rursus in Germania Imperator erit: sin verò Euangelicæ religionis consensio efflorescet, excluso bono Pontifice,

DE CAUSA COLONIENSI

noſter Imperator, vnà cum ampliffimo Senatu ſummum Imperium aſſequitur: Interea Pontifex exorta cõtrouerſia, iudex minimè erit, cum pars ſit eorum, qui litigant. Sed demus, quòd priuandi ius habeat: tamen illius terminos vltèrius prorogare nõ poteſt, quàm rerum ſacrarum fines monſtrant. Nihil itaque aliud aget, niſi vt Archiepiſcopo ſacris interdicit: id autem quanti æſtimet, ex eo patet, quòd ſua ſponte ab ijs ſacris diſceſſerit: quid autem hoc ad principatum, cuius ſupremum ius penes Cæſarem eſt, & Imperij Senatũ: vt nihil ratum habere oporteat, niſi quod illi communi conſilio determinãrint.

Sed Pontificis ſententiam etiam Cæſar probauit: verum eſt, probauit vt Catholicus, & vt Catholicus monuit, vt huic obtemperaretur. Neque hoc in Imperatore longè optimo reprehendi debet, ſed potius laudari, quòd ſuæ religioni faueat, vt malit Romanorum ſacrorum cultorem Archiepiſcopum exiſtere, quàm eum, qui ab his ſacris diſceſſerit: quemadmodum rurfus idem in Euangelicis Electoribus, & principibus, & cæteris ordinibus maximopere prædicandum eſt, ſi gaudeant Archiepiſcopum ad illorum ſacra ſe aggregaſſe, cuius authoritate & prudentia res Euangelicorum indies magis ſtabiliantur. Natura enim hoc affert, vt quiſque in eos maxime propendeat, cum quibus eiufdem religionis ſocietas intercedit. Nec ego is ſum, qui cupiat Catholicis perſuadere, vt Archiepiſcopũ collaudent, quòd ad Euangelicos ſe contulerit: hoc enim tali modo fieri non poteſt: cum quiſque ſua ſacra alterius ſacris anteponat. Idcirco mihi propoſitum non eſt, de hac re, vel in hanc vel in illam partem diſſerere: tantum ita ſtatuo: licet Catholicorũ & Euangelicorum de Chriſtiana religione diſcrepantes opiniones, & ſententiæ exiſtant: tamen æquum eſſe, vt cum Germani ſint, de religione quidem inter ſe placidè diſceptent, & id quod maxime verum eſt, exquirant: attamen de Imperij dignitate, atque maiestate amplificanda idem ſentiant, idem velint, idem optent.

Non igitur malè Imperator, qui vt Catholicus, Pontificis ſententiam probarit: qui monuerit Truceſſium, vt mallet alteri prouinciam tradere, quàm eam ſibi retinere: qui etiam reliquos Electores & principes hortatus ſit, vt in eo ſibi aſſentirentur: hæc enim omnia Catholici Imperatoris officia ſunt: quemadmodum contra Euangelicos Electores in primis decuit, quòd Truceſſij patrociniũ in ſe receperint, quod inſtitutum illius collaudarint, quod volũtatem
ſuam

C O M M E N T A T I O.

suam in eo defendendo apertè ostenderint: & quemadmodum Imperator suo factò maximam laudem constantiæ, atque pietatis affectus est: ita maximam quoque laudem constantiæ, atque pietatis suo factò Euangelici Electores sibi pepererunt. Non enim existimamus vnquamque partem suis deditam esse non oportere: imò id quoque magnoperè prædicamus: sed vi & armis Archiepiscopum de possessione à Pontifice deturbari, id iniquum esse dicimus. Quocirca neq; Imperator id probat, neque Euangelici Electores assentiuntur. Nam Imperator mandauit hætenus, vt vtraque pars arma deponeret: & Euangelici Electores idem censuerunt, vt armis depositis omnis controuersia amplissimi Senatus decreto componeretur. Non igitur Imperator vllam sententiam de hac causa pronunciauit, neque absque alterius partis consensu pronunciare potuit. Et quamuis Ernesti Bauari optimi sanè, & multis virtutibus ornatissimi Principis causæ faueat, tanquam Catholicus: tamen armis rem geri noluit, & vbi animaduernerit pontificis institutum eò tendere, vt religionis specie Germaniam in seruitutem adducat, & rursus summum Imperium acquirat: proculdubio laudatissimi, sanctissimi & prudentissimi aui sui Imperatoris Ferdinandi exemplo ea statuet, non quæ Pontificijs rebus accommodata sint, sed quæ concordiæ & Germanici Imperij incolumitati, dignitati, atque amplitudini inprimis conducere videbuntur.

Quare si neq; pōtifex sancita lege pacificationis, Iudex esse potest, neque Imperator vim fieri velit, & tamen Pontifex Archiepiscopum armis de possessione deturbandum esse censeat: nōne rectè Catholici hoc factum detestabuntur, & vnà cum Euangelicis Archiepiscopum defendent? Etenim quoties de sacris iure disceptatur, vnaqueque pars suis auxilio esse debet, quantum res finit: sed vbi ad arma ventum est, & vis infertur, vtriusque partis coniunctis copijs defendendus est is, qui armis læditur. Id si Germani fecerint, quæadmodum vt faciant, obligati sunt: aduersus omnium hostium insidias, atque impetus mundi, non solum id assequuntur, vt patriæ incolumitatem conferuent, sed etiam vt Imperij dignitatem atque amplitudinem indies magis augeant.

ALTERA PARS DE IN-
 COMMODIS QVAE IN GER-
 MANIAM REDVNDABVNT,
nisi occurratur.

STENDI, QUANDO PONTIFICES SIMULATIONE Catholicæ Religionis de Regni sui potentia laborant, Catholicos Electores, Episcopos, Principes & cæteros ordines rectissimè facere, si illius cupiditati non solum non obtemperent, sed etiam omnibus modis obfistât: deinde exposui, quàm in hac Coloniensi caussa manifestum atque perspicuum sit, non de sacris, sed suo Imperio Pontificem laborare: cùm bellum cuiquam religionis caussa facere, & omnium nationum & populorum iudicijs, & Catholicorum sacrorum decretis, & Germanorum legibus imprimis aduersetur: In quibus singulis non religionis ardor, sed Imperij cupiditas maximè appareat: & quia de iuramento, de voto castitatis, & matrimonio nonnulla contrà afferri solent: de his quoque ea dixi, ex quibus facilè intelligi possit, quàm non rectè harum rerum gratia Archiepiscopus coarguatur: & quàm iniuste nonnulli Capitulares Pontificis impulsu magistratui suo rebellent: cùm neque Pontifex postquam lex de religione promulgata est, ius vllum in Germania amplius habeat: neque Imperator vim fieri velit: neque de ipsa caussa pronuntiauerit: neque absque cæterorum ordinum consensu quicquam determinare potuerit: quæ omnia ad æquitatem caussæ pertinent.

Reliquum est, ut de incommodis videamus, quæ ex his Pontificijs actionibus in amantissimam patriam redundabût: nisi Catholici vnà cum Euangelicis à Coloniensi Archiepiscopo crudelissimos Romani Pontificis impetus propulsent.

Quid verò id est, imperij Principem, & quidem Electorem armis de possessione expellere? qui hoc se posse ostendit, an non profitetur se Imperatorem esse: cum hoc sibi arroget, in quo Imperatoris & amplissimi Senatus maiestas potissimum ceruitur? quid turpius, quid sædius, quid insolētius vnquam auditum fuit, quàm externum hominem, hominem sacerdotem, & talem sacerdotem, qui iure diuino & humano Imperatori & amplissimo Imperij Senatui subiectus

COM M E N T A T I O.

subiectus est, tantos sibi spiritus sumere, vt ab huius corpore præcipuum membrum auellendum esse existimet? Quis vnquam audiuit, aut vidit, aut legendis veterum monumentis cognouit, vllam Remp. extitisse, quæ tantam immanitatem æquis animis tolerauerit? an adhuc sani sumus in Germania: qui, quantum in ea re vitij insit, nondum perspiciamus? Quis verò deinceps impedit, ne iisdem machinis, quibus Archiepiscopum modo lacessit, ipsum Imperatorem aliquando aggrediatur? Equidem tanta similitudo est, vt ne quidem lac lacti similius esse possit. Nam vt Archiepiscopatus dignitatem à se ortam esse dicit: ita maiestatem Imperij à se ad Germanos translata esse affirmat: & vt sibi acceptum ferri vult, quòd collegium ius Electionis habeat: ita principum Electorum ius à se cõstitutum esse gloriatur. Sed quid de hac cognatione loquor, cùm notum sit, quid olim acciderit? Quare si his principijs nemo obstat: me herculè nostros Imperatores eadem libertate excipiet, atq; nunc Archiepiscopum tractat: Maximè si erit eius generis seculum, vt boni & religiosi Electores Pontificis fulmina metuant. Equidem confido DEVM magis propitium Germaniæ fore, quàm vt animos nostros tanta caligine offundi sinat, vt iterum Pontifici, ad tantam dementiam aditus pateat: tamen in tempore prouidendum est, ne minus cauti in tâtas calamitates denuò nostra sponte prolabamur. Nam qui Archiepiscopum vno Pontificis nuncio, & vna literarum significatione depellendum, & alium constituendum esse putat, ad tam crudelem tyrannidem viam munit. Non enim planè ignotum est, quomodo Pontificis iura acquirantur. Quod semel obtinuit, id semper fieri oportere statuit: & quod in vno succedit, hoc ad omnes pertinet. Conscendente eo mulum, fortè frenum aliquis Imperator declarandæ obseruantix causa tenuit: Illud in Codicem cæremoniarum relatum est: Omnes Imperatores frenum teneant necesse est. Alius stapedam apprehendit: in Codicem relatum est. Postulatur ab omnibus Imperatoribus, vt Pontifice descendente, stapedam apprehendât. Alius oblongam togæ caudam, cùm sacris interesset, manu subleuauit: iterum in Codicem relatū est: omnes Imperatores caudam Pontificum subleuent oportet. Neque tantum de freno & cauda agitur: omnia sibi iura Pontifex his artibus peperit: Imperatorem conculcauit pedibus: ius se habere putat, vt omnes Imperatores pedibus conculcet: filium cõtra patrem armauit, vt vtrunq; opprimeret: omnes Imperatores & imperatorum filios se eodem

DE CAUSA COLONIENSI

se eodem modo tractare posse existimat. Huiusmodi nonnulla in atrio, quod Romæ sacello pontificis contiguum est, affabrè depicta sunt, ne istarum turpissimarum actionum memoriam vlla vnquam deleret obliuio. Et hæc satis indicant, quò Pontifices tendant, si nò in tempore illorum intolerabiles libidines comprimantur.

Quare si Pontifex vi Archiepiscopum expulerit, duobus modis Imperatoris maiestatem violat. Primùm quòd id sibi arrogat, quod solum in Imperatoris, & amplissimi Senatus potestate situm est: deinde quòd sibi ius constituit, quo etiam aduersus Imperatorem vtatur. Sed & Electoribus, & Principibus omnibus istius crudelissimæ seruitutis periculum imminet. Etsi enim Catholici Romana sacra colant: tamen facilè eos aliarum rerum causâ possessionibus eijceret. Neque verò Euangelici Imperatores & Principes existimare poterunt, hæc nihil ad se pertinere, etiamsi numero Ecclesiasticorum non recenseantur. Etenim si æquo animo ferrent Pontificem sensim lentis, & tacitis gradibus irrepere, vt tantum virium recolligeret, quæ antum ad eos laceffendos satis esse putaret, illorum posteri ipsa re sentirent, cuiusmodi similitudinem omnium Principum status, cù Coloniensi causâ haberet. Proh DEVM immortalem, quàm speciosa, quàm splendida in medium adduceret: quàm præclarè de aurea bulla differeret, & de Catholicis & Romanis sacris, quibus tanquam fundamento omnes Electoratus, & principatus vniuersæ Germaniæ niterentur. Quid non Imperatori mandaret? quid non regibus? quid non omnibus Catholicis Archiepiscopis, Episcopis & Principibus, vt istos hæreticos tanquam pestiferos totius Christianæ Reipublicæ hostes radicitus exterminaret? Quid de cæteris ordinibus loquar? ad Comites, & Barones, ad equites, ad ciues istarum rerum calamitas permaneret. Nam Catholicorum filij, qui ad Ecclesiasticum vitæ genus animum adiungerent, in istas plagas omnes inciderent, qui verò Euangelici existerent, eodem crimine, quo reliqui condemnarentur.

Non mihi præclara exempla deessent, quæ paucis his annis cõtigerunt, quibus vberimè ostenderem, quantum sibi iuris in Germania Pontifex vsurpet: sed quia etiam alia nonnulla implicata sunt, quorum non libenter mentionem facio, ista reticenda erunt. Illud constat Catholicis Episcopis. Non igitur hæc tam ad eos, quibus ista euenerunt, quàm ad totius Germaniæ amplitudinem, otium, & quietem, ad omnium ordinum & Catholicorum & Euangelicorum
incolumita-

COMMENTATIO.

incolumitatem, & salutem, & vniuscuiusque familiam, domum, coniugem, liberos, omnesque fortunas pertinet. Quid enim tandem aliud futurum est, nisi vt manibus & pedibus colligati, & Romam abstracti acerbissimis cruciatibus dilanemur. Nam hoc quoque factum esse, inficias ire non possumus: quæ omnia propter certas causas non refero, sed relinquo tacitis cogitationibus illorum, qui hæc explorata habent: cæteri verò coniecturam facient ex ijs, quæ modò diximus, quid nobis expectandum sit, maximè si etiam peiora, & crudeliora restent, quæ non commemoramus.

Neque spes est, si iterum in casses redigamur, mitiorem nobis pontificem fore, quàm olim fuit. Imò tantò durior erit, quantò maioribus & arctioribus vinculis opus esse iudicabit, ne iterum in causam libertatis ingrediamur: & vt vehementius laborant, qui postquam morbo liberati videbantur, denuò in eum cadunt: ita nos qui acerbissimæ seruitutis iugum depulsum esse credebamus, vbi sub illud pedetentim reducemur, longè maiorem, quàm vnquam antea miseriarum atque calamitatum molem sustinebimus. Idcirco nonnunquam conturbor animo, quoties video plerosque adeò securos esse, vt nihil horum metuendum esse putent: hi iudicium ex eo faciunt, quòd non amplius tam diuersa per Germaniam indulgentiarum vectigalia exerceantur: quam abstinentiam perpetuam fore sibi persuadent: nec animaduertunt id fieri non aliter, atque si quis vno anno agros non colat, vt in sequentibus annis fructus tantò vberiores & cumulatiores ferant. Equidem quod nos modò non soluimus, id posteri duplo pendunt, nisi caueamus.

Neque verò Pontificem tantoperè reprehendo, quòd his artibus vtatur, cum res tam benè succedat. Ego, si Pontifex essem, & non ita magnis sumptibus imperium possem constituere, eandem occasionem vrgerem, præsertim si gentem adeò piam & religiosam depræhenderem: quæ se circumueniri & ludibrio haberi æquo animo pateretur: imò quæ tantò maiore me honore afficeret, quantò grauioribus eam oneribus in officio continerem.

Principio nos principum vxores mulceremus, qua re nihil potest esse fructuosius. Sunt enim natura religiosæ: & si accedat socius aliquis Iesu, tanquam magister pietatis atque mansuetudinis, facile in quamcunque sententiam adducerentur: his mitteremus nonnunquam dona, sed huiusmodi, quæ nõ magno constarent, vt agnos DEI, & rosaria: quibus pro dignitate cuiusque certas indulgentias

DE CAUSA COLONIENSI

adiungeremus, earumq; vim atque potestatem inprimis commendaremus, vt nostra munera rebus etiam charissimis atque præstantissimis anteponerent. Deinde horum opera anniteremur, vt omnium Principum Catholicorum supremos aulicos cognoscere-
mus, qui nobis fauerent, qui aduersarentur, vt hos in odium adduceremus, illorum erga nos obseruantiam indies magis confirmare-
mus. Præterea ipsos Principes nonnunquam pecunia subleuare-
mus, sed parcè: ne fons benignitatis exhauriretur: & frustulatum, ne quicquam ex ea re commodi perciperent, & tamen certis interual-
lis aliquid accipiendo, expectatione maioris subsidij in officio per-
manerent. Ita quicquid nobis placeret, absque vlla difficultate exe-
queremur: vel per aulicos proceres: vel per illustrissimas nostras fi-
lias Principum coniuges: vel per ipsos Principes, cum sua sponte in
nostram causam propenderent: & hos quidem assuefaceremus, vt
in omnibus rebus à nobis consilium peterent. Nihil sanè rebus no-
stris aptius foret. Nam ea præscriberemus, quæ nobis haud incom-
moda acciderent, & hæreticis extirpandis prouinciarum admini-
strationem ad nostrum arbitrium reuocaremus. Præterea mittere-
mus, qui omnibus Comitij imperij deliberationibus, & actioni-
bus se miscerent, & quicquid arcani esset, ad nos perscriberent: vt si
quid conduceret, citius perfici curaremus: si quid obesset in tempo-
re impediremus: ne quid, quod illorum rebus maximè accommo-
datum esset, determinarent.

Principio apostolicæ sedis statum maximè afflixerūt literarum
studia: cum è Græcia in Italiam commigrarent homines variarum
artium disciplinis exculti, qui Itatorum animos ad prisca sapientiæ,
& elegantis doctrinæ cupiditatem inflammarent, quod malū etiam
in ipsam Germaniam permanuit. Antea in Academijs & Gym-
nasijs viuebant huiusmodi Philosophi & Theologi, qui omnem Phi-
losophiæ & Theologiæ scientiam in minutissimos articulos, & qua-
si atomos quosdam Democraticos comminuerunt, & quamuis Ari-
stotelem nunquam seriò inspexissent: tamen ijs, ex subtilium magi-
strorum commentarijs, tot textus, tot quæstiones, tot problemata,
tot veritates, tot maximæ, tot distinctiones, conclusiones, corolla-
ria suppetebant, vt nunquam deesset, quo suorum auditorum aures
indies circumsonarent: Eandem rationem in Theologia explanan-
da sequebantur. hæc studia Romanæ Curie accommodatissima erant.
Nihil enim magis sedis Apostolicæ amplitudinem conseruat, quam
densa

COMMENTATIO.

densa caligine obducta Sophistice, morū & virtutum & ciuiliū rerum ignorantio: veterum exemplorum, omnisq; antiquitatis obliuio: contrā autem solidæ Philosophiæ & veritatis inuestigatio, & honestatis, & politicæ doctrinæ scientia, & veterum annalium, & monumentorum cognitio maximè aduersantur. Et hoc eò magis, si & oratores, & poetæ accesserint, qui his omnibus lumē quoddam inferant.

Etenim his artibus Germani exculți instrumenta sibi compararunt, quibus pontificio regno vastitatem molirentur. Nam ubi cœperunt repetere memoriam priscorum temporum, & istius monarchiæ initia, & progressus, totamq; formam animo contemplari: nihil tam firmum, nihil tam munitum fuit, quod non suis machinis expugnandum esse ducerent. Hęc itaque è medio tolleremus, vt nostri Imperij suauitate rectius perfrueremur. Ne verò consilium animaduerti posset, hæreseos extinguendæ causa ista fieri promulgaremus, & nostris Iesu socijs omnium Academiarum administrationem, ius atque arbitrium committeremus: sic, dum literarum interitus animo destinatus esset, literas nos Apostolica benignitate fouere sibi uulgus persuaderet.

Nam huiusmodi artificio vtendum esset, vt aliquid præclarè conficeretur. Etenim Iesuitæ in suum gregem pellicerent, quotquot excellenti ingenio præditi essent iuuenes: eosq; à veris sapientiæ studijs ad quæstionum suarū articulos & culicum passus, ad materialitates & idenditates, & actus & potentialitates, fundamentalitates, quidditates, entitates, realitates, rationabilitates, & Angelicas, seraphicas, & subtiles formalitates traducerent, reliquos verò literatos homines ad arbitrium suum vocarent: cum nemo philosophiæ scientia eruditus videri posset, vel ad honores emergere, cui non socij nostri, doctrinæ, atq; Romanæ pietatis testimonium præbuisent. Ita dum hi gratia atque autoritate victi tacerent, & illi aranearum telas considerarent, nihil planè detrimenti à studijs proficisceretur: & nos paulatim artes nobis infestas è medio tolleremus. Ad hanc rem per Germaniam Gymnasia constitueremus, quæ nobis duplicem fructum afferrent. Nam & Germani à teneris huiusmodi opinionibus imbuerentur, quæ ad regni nostri dignitatem in primis pertinerent: & simul efficeremus, vt tantò magis crederet, nos benè erga illos animatos esse, qui eorum studijs tam liberaliter sumptus suppeditaremus. Non enim parum est infructuosum, si

DE CAUSA COLONIENSI

nos istius nationis amantissimos atque studiosissimos esse simula-
remus: cum facilius homines amicitiae nomine in casses pellicean-
tur.

Sunt autem hoc tempore multi in Jesuitarum societate, qui
optimarum literarum disciplinis animum non mediocriter exco-
luerunt, neque tamen omnes istius ordinis præceptis eam doctri-
nam assecuti sunt: verum ab illis inchoati, postea delectati otio,
se ad illos aggregarunt: quorum auctoritate, etiam ceteri licet adeo
periti non sint, vulgo tamen amplissimæ scientiæ famam atque opi-
nionem, de se concitarunt: & horum nonnulli ita grauitur incedunt,
atque cælum humeris suis sustentarent: quæ licet partim, vt iniqua
tacitè agnosceremus, partim vt inepta in sinu rideremus: tamen
quia nobis valde conducerent, Apostolicæ nostræ auctoritatis ro-
bur libenter ijs impartiremur. Nam qui excellunt, eorum modò
opera contra hæreticos vteremur: alij in Gymnasijs docerent: alij
libros cudere: alij ad reges & Principes accederent, vt fœdera con-
ciliarent: quemadmodum facit Posseuinus, cuius opera Gregorius
XIII. Regem Sueciæ ad obedientiam sedis Apostolicæ studuit re-
ducere: cuius opera inter Poloniæ Regem & Magnum Moscouiæ
Ducem pacem firmavit: cuius opera etiam alia molitus est, & indi-
es adhuc nonnulla molitur, quorum optimum euētum fore sperat:
de quibus tamen omnibus, ego aliud quiddam spero. Huius itaque
Posseuini studium, consilium & solertiam nobis quoque in grauior-
um rerum tractatione applicaremus: alij ad id apti forent, vt se in
omnes aulas insinuarent: reliquæ multitudinis officium esset, vt ad
omnia altaria sacrificia peragerent, & vt in eorum sinum fœminæ
sua arcana depromerent: & vt templa cæremonijs complerent: & di-
uorum simulachra, elegāti habitu vestirent: & maximè beatam vir-
ginem tanquam Romanam, vel Venetam, vel Neapolitanam Auli-
cam exornarēt: comœdias agerent: muliercularū vel vertigine, vel
stultitia, vel insania, vel malitia correptarū demones & furias eijce-
rent: miracula ederent: peregrinarentur, Principum actiones spe-
cularentur: noua consilia meditentur. Qui ad ista idonei non es-
sent, ijs Pares alia committerent, quæ rebus illorum domesticis vti-
litatem afferrent. Hac itaque ratione conaremur Platonicæ atque
Aristotelicæ sapientiæ vsum verum rursus occultare, Ethicarum vir-
tutum & politicæ disciplinæ studia restinguere: historiarum & anti-
quitatis memoriam delere: eloquentiæ vires, imperio nostro infe-
stissimas,

C O M M E N T A T I O .

infestissimas infringere, veterum Poëtarum cantus rodentes : sæpè verò molliculas aures delinientes comprimere.

Dehinc in eo nostra pastoralis cura eügilaret, vt pedetentim libri veteres, quotquot nostro tempore in lucem excitati sunt, rursus abolerentur. Maximè verò placeret ius ciuile antiquari, & illius loco ius nostrum Canonicum statui: ea tamen conditione, vt singuli in omnibus cõtrouersijs nostram declarationem expectarent. Porrò lectione Bibliorum omnes prohiberemus, exceptis paucis, qui nostris vtilitatibus, spe præmiorum adducti, libenter inseruirēt: qui decreto non starent, sacrificijs interdiceremus. Quid enim magis aduersari posset rebus nostris, quàm si & vulgus sacerdotum, & populus monumenta Apostolorum inspiceret, & Christi præcepta cum nostris præceptis atque institutis compararet: magnos ex eo tumultus exoriri necesse esset. Non enim omnes intelligunt, non capiunt mysteria, non ad sensum tropologicum, analogicum, & allegoricum attendunt, neque vident modò longè esse alia tempora, quàm olim fuerunt, cum Apostoli ista scriberent: & tamè inepti homines Pontificem in ordinem redigere volunt, & præsentem rerum statum Apostolorum doctrina metiri: quod cum minimè conueniat, rectissimè omnes à meditatione librorum sacrorum arceremus: & sanè pulcherrimum foret, Bibliorum Codicem nusquam nisi Romæ extare: vt eò tanquam ad oraculum vel ad libros Sybillinos confugerent omnes prouinciæ, quoties de religione controuersia exoriretur. Quod ipsum nostri successores præclare efficerent, modò his vestigijs deinceps insisterent: de quorum tamen egregia voluntate minimè dubitaremus. Artem verò typographicam, quæ has calamitates inprimis auxit, vndique profligaremus, & in hoc incumberemus vt concionis habendæ potestate omnes priuarentur. Etenim ijs ad seditionem populum inflammari constat: si quando tribuni plebis existunt, qui ista facultate abutuntur, vt nonnullis in locis experti sumus: neque tamen statim hanc rem aggredieremur.

Nam hoc tempore id fieri non potest, quo necesse foret, vt nostras conciones aduersariorum concionibus opponeremus. Ideo Iesuitas & cæteros hortaremur, vt in istis ciuitatibus, vbi etiam aduersarij degunt, omnia sua ita temperarent, vt vulgus eadem, quæ ab Euangelicis proferri solent, ab ipsis quoque dici arbitraretur: nec attingerent illa, quæ planè tanquam impia & falsa repudiarent: sed ijs insisterent, quæ aliquo modo vtriusque partis communia essent:

DE CAUSA COLONIENSI

reliqua post arbuſta interim laterent. Nam de DEI prouidentia, de ſingulari illius erga genus humanũ beneficẽtia, de libertate mentis noſtræ, quæ nulla ſit niſi DEVS eam excitet, & ſuo ſpiritu accendat: de Chriſti ſanguine & merito: & gratia, à quibus omnia proficiſcantur: de fide, quòd charitatis, & omnium noſtrorum laudabiliũ operum atque actiõnum fundamentum & principium & radix ſit: de iuſtitia noſtra, quæ in ſolo Chriſto poſita eſt, & ab eo ſolo manat: tam noſtri poſſent verba facere, quàm aduerſarij: quæ ſi oratione illuſtrarentur, populus tandem non intelligeret, qua in re diſcreparent: cùm hi non minus Euangelicam doctriam in medium afferrent, atque ij, qui ſe ſolos, iſta profiteri gloriarentur. Hinc adeò multi iniuriam nobis fieri ſtatuerẽt, & tantò citius ad gremium matris Eccleſiæ reuerterentur. Denique vniuerſam religionem ad cæremonias, & externos ritus, ad ſimulachrorũ cultum, ad roſarij globulos, ad ſacras peregrinationes, ad votiũs tabellas, ad indulgentias, ad reliquias lactis Mariæ, ad braccam Iosephi, & penem Afini reuocaremus, vt ijs animi impliciti, conciones minimè deſiderarent. Vt autem hæc planè ſuccederent, Catholicorum regum & Principũ concordiam tam diũ ſtabileremus, donec iſta hæreticorũ peſtis exterminata eſſet: deinde rurfus illos inter ſe concitari expeteremus.

Et quia Rex Daniæ Germanici ſanguinis eſt, & ſacri Germanici Imperij Princeps, cuius animi magnitudinem, regiam magnificentiam, conſtantiam, fidem, & cum grauitate ſociatã admirabilẽ humanitatem in primis celebrãt: qui multorum annorũ grauiffimum bellum iuuenis admodum fortiter geſſit: & in eo ipſo multa didicit, quorum ſcientia illi in alijs bellis maximo vſui eſſe poſſet: & de quo credibile eſt eum cogitare, quæ tanto Rege digna ſint, vt patriæ ſuæ Germaniæ præſidio ſit: omnibus modis annitendum eſſet, vt huic quoque impedimenta quædam obijcerentur, quo commodius hoc ipſum quod animo deſtinatum haberemus, conficeretur.

Quod verò ad Regem Sueciæ, maximis virtutibus excellentiſſimum attinet: licet eum Poſſeuinus adducere non potuerit, vt ſe in gremium Romanæ Eccleſiæ reciperet: tamen oportunum nobis eſſet illius amicitiam retinere: vt etiam tanti regni opes aliquo modo noſtris vtilitatibus inferuient. Atque ex ipſa Moſcouia auxilia accerferemus, vbi res ita poſtulare videretur. Nec enim in ea parum præſidij collocaremus, quando quidem homines barbari, & noſtrarum artiũ imperiti, libenter nobis gratificarẽtur, qui in pace concilianda noſtram autoritatem cognouiſſent.

Quod

COMMENTATIO.

Quod si iam Venetam Remp. si ceteros Italiae Principes cum his coniungeremus: si Catholicis principibus in Germania persuaderemus, habere illos, quo nitantur, modo forti, & constanti animo hæreticos illos, qui se Euangelicos vocant, inuaderent: an non illi undique à Catholicis regibus, atque Principibus, quasi obsidione cincti faciliè opprimerentur? Cui instituto maximè conduceret, quòd hoc tempore Euangelici in duas partes distracti sunt. Hortaremur enim nostros Catholicos Principes, vt vnam partem sibi adiungerent, quòd commodius alteram opprimerent: ea verò oppressa, rursus in illam, cum qua se prius coniunxissent, impetum facerēt. Ita omnes Euangelicos radicitus extirpari necesse esset: cum præsertim illorum præcones hoc tempore inter se tam strenuè digladiantur: vt, si stipendijs eos còductos haberemus, nauare nobis operam melius non possent. Qui dum omnia sursum atque deorsum mouerent, aquis turbatis tanto vberiore piscationem institueremus. Quòd etiam maiores animorum distractiones exorirentur, neq; Catholici & Euangelici paulatim consuetudinè deuincti, animis coalescerent: Kalendarium nostrum promulgaremus: ita rursus noua odia accenderentur, & nostrarum partium ordines magis sedulo officium facerent. Si verò Euangelici in hac re Catholicis assentirentur, primùm còstaret penes quem esset summa potestas Christianæ Reipub. si non ab Imperatore, sed à nobis tanquam à capite ista promanassent: deinde etiam ad alia paulatim obtinenda viam munitam haberemus, cum Germani nondum videantur animaduertere, quantum cumulus etiam minimarum rerum accessione fiat. Nam etiam si singula tanti momenti non esse quis existimet, vt ob id multum laboris capi debeat: tamen coniuncta quantam vim habeant, nostri regni exemplo possemus declarare, quod ex humili loco ad tantam magnitudinem hac vna ratione peruenit. Neque enim acquiesceremus in Kalendario, ac frid ciuile quiddam esset, in quo Magistratui rectissimè obtemperetur: sed huiusmodi ciuilia multa proponeremus: denique etiam sacrorum nostrorum omnes caeremonias, & vniuersum pontificatum his innixum tanquam rem ciuilem, inculcaremus.

Et quia non parum in iudicio Camerae situm est, omnibus modis laborarem, vt ibi quoque res nostræ magis stabilirentur. Sed in alijs negotijs alia excogitanda essent: In hac verò Coloniensi causa primùm ostēderemus Imperatori, quantum non modo Catholicæ religio-

DE CAUSA COLONIENSIS

religionis, verum etiam Austriacæ familiæ interesset, ne Evangelicorum Electorum suffragia auferrentur. Deinde Catholicis Electoribus, Archiepiscopis, Episcopis & principibus, eandem Catholicam religionem commendarem, ut sedulo prouiderent, ne quid illa detrimenti caperet. Præterea communes amicos subornarem, qui Evangelicis Electoribus & Principibus persuaderent, non agi de religione, potuisse quidem Trucesium ad Evangelicos se aggregare, absque vlllo impedimento, modò vxorem non duxisset: In eo vno grauitè illum peccasse, quando quidem ea res non tam Catholicis quàm Evangelicis Principibus maximum damnum allatura esse videretur: cum familias illorum interire necessè esset, si omnes matrimonia celebrarent: nec suppeterent Ecclesiasticæ dignitates, ad quas liberi, qui non in parentum locum succederent, eueherentur. His quoque in aurem insurrarent, metuendum esse magnoperè, ne Coloniensis Augustinæ confessionis doctrinam ostentaret, & tamen perniciosæ, & execrabilis, & detestabilis Calviniorum sectæ adhæresceret: & quia illi non minore odio, quàm Catholici, tam impiam doctrinam prosequerentur: oportere sanè vt coniunctis viribus in communem hostem impressionem facerent. Ita illi, qui maioribus opibus instructi essent, facilè ad nostras partes transfirerent: vel si nostram causam tueri non vellent, saltem eam non oppugnarent: quod ad victoriam assequendam satis esse arbitraremur. Hæc omnia etiam apud cæteros ordines locum haberent. Quod si tam diuersis rationibus assequeremur, vt Evangelici Electores & Principes quiescerent: quiescerent cæteri ordines, nonnulli etiam se cum Catholicis cõsociarent: procliuè nobis foret initiò dirum illum Gebhardum deicere: deinde Evangelicos Electores & Principes inter se committere: denique paulatim singulis captis, vniuersos opprimere.

Posteaquam Evangelici tot diuersis modis è medio sublati essent, restarent non nisi Catholici, quos tot ponderibus urgeremus, tot vinculis constringeremus, tot compedibus deuinciremus, ut nec ipsi intelligerent, quemadmodum sibi ista euenissent, nec vllam amplius libertatis assequendæ cogitationem susciperent: demum res ipsa maturitatè afferret, ut religionis nomine, in tota Christiana republica dominaremur, & regum odia rursus accenderemus: ut, quò plus dissensionum, atque bellorum esset, eò magis nostrum regnum floreret: Et sanè Germaniam ex animi sententia gubernaremus: Imperatores crearem, & quâdo placeret loco moueremus:

Archiepisco-

C O M M E N T A T I O.

Archiepiscopos, Episcopos cæterosque ordines Ecclesiasticos, & prophanos non minus lautè acciperemus, decimas exigeremus, beneficiorum mercaturam stabiliremus: regressum concederemus nõ tantum pallio, sed & mitræ, & vittis & singulis ornamentis Episcoporum tributũ imponeremus: ex thesauro Ecclesiæ omne genus mercium, & indulgentiarũ depromeremus: singula dispensaremus: carnis, butyri, ouorum vectigalia duplicaremus: populũ superstitione duceremus: vniuersos pecunia emungeremus, ageremus, rapere-remus, degluberemus, rueremus, sterneremus, & quacunquẽ ratione fieri posset, nostram illam priscam monarchiam conseruaremus. Illud autem palmarij loco in his omnibus actionibus à nobis duceretur, quòd Euangelicorum fauore, & studio, Euangelicos: Imperatoris opera, illorum Imperatorem opprimeremus: & demum nec non alios infimos Catholicos, qui in hanc rem vnà incubissent, in nostras plagas conijceremus.

Sed fortassis ludere videbor, quòd vt Pontifex, tam magnificè loquar. At certè non ludo. Nam hæc quæ à me commemorata sunt, adeò præclare à Pontifice administrantur, vt nihil dictum sit, in quo perficiendo non strenuè ab illo indies laboretur. Neque verò ista audiuius aut legimus, aut ex aliorum commetarijs descripsimus, sed experti sumus plurimùm, & coràm obseruauimus: quomodo autem contra Euangelici se parent, hoc loco dici non est necesse: ne longius à scopo discedere videar: neque est meum referre. Illa, antè quæ diximus, eò spectant, vt Pontifex priscam suam amplitudinẽ recuperet, quod fieri nõ posse intelligit, nisi Germani in extremam feruitutem prius adducantur. Interea quidem Catholicæ religionis pulcherrimam quandam oculis nostris faciem ostendit: sed non de Catholica religione, verùm de sua potentia sollicitus, omnes ner uos intendit, vt quæ tanquam Vulpes acquisiuit, tanquam Leo retineat. Nam quæ ficta specie sanctitatis occupauit, armis cupit defendere: malletque totam Germaniam incendio conflagrare, quàm tantillum de suo iure tam malè parto decedere. Ita ex Apostolico reti arma nascuntur. Quod credo yoluisse nonnullos sacerdotes Romæ occultè quibusdam signis ostendere, cum cæteris Ecclesiæ solennitatibus etiam huius rei cæremoniam adiungerent. Nam quotannis in Laterano solenni festo, testudine quæ propè aram est, in qua diui Petri, & Pauli sanctissimorum Apostolorum reliquiæ populo monstrari solent, rete ex lino tenuissimo affabrè contextum suspen-

DE CAUSA COLONIENSI

ditur, quod ubi accensum est flamma exorta, statim cernuntur fulgura, audiuntur tonitrua, fulmina, non aliter atque si praelium committeretur. Hæc autem omnia prorumpunt ex ferro instrumento cannis distincto, quod reti isto lineo obducebatur. Quid potuit ad pontificum instituta declaranda fieri illustrius? qui paulatim simulatione pietatis in animos Imperatorum, Regum atque Principum influxerunt, ut eos in ordinem redigerent, & his quasi retibus vniuersas prouincias occuparent. Posteaquam verò nonnulli dolium cœperunt agnoscere, & se in libertatem vindicare, non amplius infidiosis illis retibus suis nituntur, sed arma expediunt, quæ ijs occultata fuerunt, & tonitrua, & fulmina, & cædem, & incendia excitant, & vastitatem moliantur, ut rursus imperij arcem inuadant. Quare etiam in Italia, & quidem in ipsa vrbe Roma minimè defunt, qui id ipsum, quod aperte non audent dicere: tamen nonnunquam tecte huiusmodi signis indicant: & nostri in Germania boni Catholici nihil mali suspicantur, & prisca religionis amore, atque studio omnia fieri existimant: cum interim Monarchiæ causâ naturæ principia conuellantur: Christianæ doctrinæ fundamenta conquassentur: Germanorum pacis decreta violentur: Imperatoris, Electorum & Principum, & omnium ordinum, & amplitudinis ornamenta & incolumitatis præsidia sustollantur. Quis autem non his maximis damnis atque detrimentis, quæ ad omnium nostrum perniciem tendunt, inprimis commoueretur? præsertim cum ex altera parte omnia fausta & felicia nobis portendantur. Etenim Archiepiscopus id vnum laborat, ne præter Imperatorem vllum alium supremum magistratum agnoscat: & is non modò ciuiles, verum etiam Ecclesiasticos Principes subiectos habeat, & recuperet facultatem conferendorum beneficiorum, quibus & de ipso, & de toto Imperio benè meriti remunerètur, & vniuersas Germaniæ vires iam pridem dispersas, arctissimo vinculo inter se cõiungat, & communi animorum consensione ea agat, quibus Imperij decus indies magis atque magis amplificetur.

Vult igitur Archiepiscopus, ut Imperator & re, & nomine, Imperator existat: & ut neruos habeat, quibus pro defensione Imperij vtatur: Et hæc nullius momenti esse existimabimus: & tanta præsidia atque ornamenta Imperij negligemus? Quid à vera Reipublica alienius est, quàm Germaniæ maximam partem quæ est Ecclesiasticorum Principum Romano Pontifici obligatam esse, ut nihil age-

COMMENTATIO.

hil agere possit, nisi quod huic gratum esse intellexerit? an non ista disunctione simul totius Reipublicæ vires maximè debilitantur? Si monstri simile est, duo capita vnus corporis existere: quis non eum amandum, amplectendum & exosculandum esse putabit, qui ad illius Reipublicæ statum in quo vnum caput præsit, suo exemplo viam munierit? Quid verò magis necessarium, quàm vt sint præmia, quibus fortissimi viri grauisimis laboribus exantlatis tandem recreentur? Quondam Imperatores cum Pontificibus bella gerebant, vt illa beneficentiæ instrumenta, præter fas sibi ablata recuperarent, iam ne is, qui modò rerum habenas moderatur pugnabit, ne eam facultatem accipiat? Quod si Archiepiscopi Colonienfis vestigijs cæteri quoque Episcopi insistent, omne beneficiorum ius sua sponte ad caput redibit, & Pontificius mensis mirifica quadam conuersione, & sanè diuinitus in Cæsareum mensem commutabitur.

Habet Rex Hispaniarum in Ecclesiasticis præfecturis amplissimam facultatem, & Galliæ Rex non minore iure vtitur, & Poloniæ quoque Regi non desunt præmia, quæ in suos conferat, solum Imperatorem Pontifex impediuit, ne hac ratione liberalitatis vires suas cõstabiliret. Quod itaq; Pontifex ademit, si Archiepiscopus restituat, & suo exemplo inuitet cæteros, vt idem faciant, num ex cuiusquam hominis actione maior vnquã & vberior fructus redundabit? Equidem his seminibus iactis deinceps pedetentim alia emolumenta, quæ ijs abdita sunt, efflorescēt: vt Germania cõmune consilium, publicum ærarium, & perpetuum exercitum assequatur. Quæ sanè tria hæcenus perfecta minimè extiterunt. Non enim commune consilium esse potest, vbi duo supremi magistratus existūt, & vterq; diuersum finem sibi propositum habeat. Nam Imperatoris officium est Germaniæ libertatem tueri, & Imperij dignitatem amplificare: Põtifex suum officium esse putat Germanos in seruitutem adducere, & Imperij amplitudinem labefactare. Cum itaque non minus Põtifici quàm Imperatori Ecclesiastici Principes deuincti sint, & in omnibus Comitiorũ deliberationibus multi ad Pontificis voluntatem sententias suas aggregent, quis nõ ex eo æstimabit, quàm in hoc rerum statu nulla communis consilij ratio possit existere? Sin autem vna magistratus fuerit, nec ad alium ciuiles Principes cogitationes suas referant, & vnà cum Imperatore amplissimus Senatus certatim contendat, non vt priuatæ familiæ dignitatem, sed vt

DE CAUSA COLONIENSI

Germanici Imperij maiestatem augeant, ibi me hercule communis consilij lumen vndique apparebit. Quod vt antehac Pontifex impediuit, ita quoque fecit, ne publici ærarij certa ratio haberetur. Nam quæ huc inferri oportebat, Romam asportabantur, ex quo postea alia incommoda nata sunt, vt licet priuatim multorum maxime opes essent, publici tamen ærarij vtilitatem, quam veteres Romani percipiebant, planè ignoraremus.

Si verò Archiepiscopi Coloniensis instituta rectè accommodentur, & omnis ista pecunia, quæ ad urbem mitti solebat, ad publicum ærarium deferatur, non quidem in eo adhuc omnis neruorum facultas inerit: sed tamen hæc initia viam aperient, & ad publici ærarij verum modū propius accedemus, cuius fructus præstantissimus est, alere perpetuum exercitum, qui non solum Germaniæ fines tueri, sed omnibus regnis, & prouincijs Christianæ Reip. contra externorum hostium impressiones, præsidium afferre possit, quæ neglecta sunt, dum publicè otiosam vitam amamus, & sanctissimi Pontificis bonis dictis nos satis tutos esse arbitramur. Idcirco licet Germania viris, equis, armis, instructissima sit, & gens nostra priuatim militarem disciplinam maximè colat: tamen hæc virtus nimium distracta est, vt nunquam fermè Germanicæ robur coagmentetur, & rarò iustus exercitus conscribatur, qui non paucis mēsis dissipari soleat, cum interim Romani suas legiones perpetuò sustentarent, & quantò plus in eam rem impenderent, tantò magis pecunia abundarent. In quo nos quoque in posterum magis fortunati erimus, modò, quò nos & fata trahunt, & Archiepiscopi Coloniensis instituta vocant, eò alacri animo sequamur. Nam vt duorum capitum, & quidem inæqualium turbulētissimus status, omnium nostrarum calamitatum fons est: ita in vnius supremi Magistratus, cum amplissimo Germaniæ Senatu coniunctione, nostræ felicitatis principium consistit: cum commune consilium, ex communi cōsilio, publicum ærarium ex publico ærario exercitus exoritur: cuius ea natura est, vt si quis rectè vti nouerit, non tam ab ærario exercitus alatur, quam ab exercitu ærarium locupletetur.

Hinc adeò rerum maior amplitudo exoritur, quam vt eam verbis possim assequi. Neque tamen me latet, quam in multorum sermone incuriam ea afferant, quæ ab aliorū sententia non parum disscrepere videntur: cum sint certi homines adeò angusto, atque humili animo, vt omniū rerum spem penitus abiecerint, hi nobis exitum præ-

COMMENTATIO

um prædicunt, Reipub. interitum vaticinantur, famem, pestem, bella in ore habent, barbarorum incurfiones, Turcicum iugum denunciant, etiam ea quæ de fatalibus Imperiorum conuerfionibus, à prudentiffimis viris memoriæ prodita sunt, huc pertinere arbitrantur. Nam cum tot annos Germani Imperiû habuerint, oportere aiunt, vt curfû cõfecto, illius occafus infequatur. Hæc & alia fatis cõfidenter: sed tamen ignofcent, fi non adeò procliues fumus, vt ijs flatim affentiamur. Etfi enim fortassis non reprehendendum est, quòd tot mala ob oculos ponât, vt mortales à vitijs deterriti pietatem atque virtutem ardentiore studio colant: tamen hoc tempeftiuè fieri æquum est, ne fortes viri desperatione rerum fracti, & debilitati langueant, & cum opus fuerit pro patriæ dignitate atque incolumitate minus strenuè pugnent.

Quantum enim in ytranque partem iſta valeant, priſcis monumentis abundè declaratur. Quòd verò ad Imperiorum certos & determinatos fines attinet, de ijs rectè veteres res diſcuerunt: at hi nõ rectè iſta noſtris temporibus accommodant. Non enim huiusmodi ratio eſt imperij Germanici vt illius orbem conuerſum eſſe merito exiſtimemus. Nam licet noſtri homines multa fortiter omnibus temporibus geſſerint: militarem diſciplinam maximè exercuerint: nõ ſolum foris in Italia, Gallia, Hiſpania, ſed & in Græcia, Aſia, Syria arma circumtulere: vbique virtutis ſuæ admirationem excitant: hoſtibus terrorem inculſerint: tamen hæc diuerſis temporibus, à diuerſis ducibus ita geſta ſunt, vt ſemper quidam Germanorum laus, in pluribus heroibus floreret, raro autem vniuerſi corporis virtus conſpiceretur. Etenim vt vetuſtiora omittam, noſtri Cæſares, qui diuerſis prouincijs præfuerunt, non adeò ſtabilem Reipublicæ formam poſteris reliquerunt, quin filij plerumque regnorum diuiſione vires immineuerent, & Pontificibus occaſionem præberent, vt acquiſita indies maiore potentia Germanos impedirent, ne ſuo Imperio etiam exteræ nationes complecterentur.

Quare licet in Chriſtiana Republica Germani præ ceteris flourerint, & Imperij nomen virtute ſua acquiſuerint: tamen ea vis ſuperſtitionis fuit, vt illa Pontifex innixus noſtros homines ſuis finibus contineret, & ſibi in omnes regnum conſtitueret. Poſteaquam verò ſuperſtitionis vanitas patefacta eſt, tyrannidis quoque ædificium, quod iſta ſuperſtitione fulciebatur, ſua mole ruere cœpit. Quæcunque igitur de Imperiorum definitis terminis nõnulli diſputant,

DE CAUSA COLONIENSI

ad certum Pontificatum referimus. Huius enim exitus appropinquat, nec fieri potest, quin paucis annis præceps datus maximo fragore collabatur. Et licet se rursus conetur erigere, & quandam etiam huius rei speciem ostendat: tamen id non aliter facit, atque lumen quod priusquam extinguitur, maiorem quam antea splendorem emittit. Quamobrem iam primum Germania ad veram imperij formam accedet, ut multis monumentis veteres consignant. Non enim potest interire Pontificia tyrannis, quin Germanorum decus mox efflorescat, & quicquid dignitatis in vniuersa Christiana Republica Pontifices & Cardinales habuerunt, id ad Imperatorem, & ad amplissimum Imperij Senatum transferatur. Non frustra Deus huic genti pulueris tormentarij usum ostendit, non frustra librorum excudendorum rationem patefecit. Certè & robur illis esse voluit, & cum robore coniungi prudentiam, ne in posterum ferarum more impetu quodam ruerent, sed intelligerent, non solum quemadmodum rectè pugnando terræ occuparentur, verum etiam iuris æquabilitate, humanitate & mansuetudine retinerentur. Non etiam frustra excitauit magnos viros, qui superstitionum claustrum perent. Etenim ianuam ipsam aperire voluit, qua ad summum Imperij fastigium ingrederemur. Quæ omnia eò pertinent, non ut spem abijciamus, sed ut in dignitate Reipub. constituenda omnem curam, operam, studium atq; industriam ponendam esse existimemus. Quare Principes nostros magno animo esse decet, & nihil quod humile & abiectum sit, cogitare: verùm ea meditari, quæ ad tanti Imperij magnitudinem accommodata esse videantur.

Neq; verò hoc illi alijs rebus posthabebunt, cum nondum omnia ita prostrata sint, ut prisca illa virtus nõ adhuc in Germanorum pectoribus vigeat. Vestrum saltem erit, ô Catholici Episcopi statuere, quid pro defensione communis libertatis iaduversus insidias externi sacerdotis agere velitis. Non ego vos cohortabor plurimis, dixi, quæ ad æquitatem huius causæ, quæ ad incommoda, quæ ad emolumenta pertinerent. An non æquitas rei vos mouebit? an non calamitates maximæ excitabunt, quæ in Germaniam redundaturæ sunt, si Pontifex id, quod molitur, ad optatum exitum perducet? an non inflammabit vos imperij maiestas, quam in primis augeri necesse est, si omnes Trucesij vestigia secuti nullum in Germania quicquam iuris in vos habere, præter Imperatorem, nullum externum sacerdotem vobis superiorem esse agnoscatis.

Quod

C O M M E N T A T I O.

Quod si inanis superstitio, & turpis quæ stus, & otij cupiditas, & ignavia plena securitas retardabit, quò minus id quod optimum est possitis eligere, quod de talibus viris mi nimè suspicari debeo. Sed tamen si quid tale cõtingat, nõne æquum est, vt sint, qui nobilitati Germaniæ consulant, ne equites nostri gl obulis, & rosarijs, & agnis DEI, & breuarijs potius suffarcinati ince dant, & bonas horas malè collocent, quàm vt militarem disciplinã, à qua omnis nobilitas orta est, colant, & patriæ salutẽ tueantur. Nam si Germaniæ Episcopatus in publicum ararium referrent, vt exercitus perpetuus aduersus externos hostes tantò commodius ali posse t, an non hæc omnia ad nobilitatis ornamenta pertinerent, cum & ijs amplissima præmia fortiter pugnantibus decerni possent, & cæteris etiam consuli, qui armis tranctandis occupati, ad equestris ordinis dignitatem sua virtute proximè accederët. Manerent tamen præposituræ, manerët Canonatus, manerent monasteria, & reliqua Ecclesiastica bona, quæ optimarum artium studijs consecrari possent, ita & literis & armis: & Mineræ, & Marti sua præmia forent: Quibus duabus rebus omnium Imperiorum dignitas non solum consistit, verumetiam maximè amplificatur.

Sed non est meum excitare vos oratione mea, ne aut prudentiæ vestræ, aut integritati, aut amori erga patriam diffidere videar, quid rectum & æquum sit, quid Pontifex ad communem Germaniæ perniciem moliat, quid patriæ incolumitas & salus, fatis ipsis urgentibus postulet, videtis, agite itaque ut lubet. Nam si communem Germaniæ causam aduersus Pontificum Romanorum immunitatem defendendam susceperitis, vobis inprimis consulentis, sin minus, saltem æquo animo vos ferre oportebit, vt existant alij, qui Germanici Imperij decus, & amplitudinem minimè negligendam esse arbitrentur.